

Jožė Rohmanj

Snopič 46. — V Gorici, 15. januarija 1896. — Cena 18 kr.

Cena naročnikom celoletno

1 gld. 80 kr.,

ali snopičem za naročnike 15 kr., nenaročnike 18 kr.

„SLOVANSKA KNJIŽNICA“

Slovanská knihovna. — Славянская Библиотека.



Urejuje in izdaja

ANDREJ GABRŠČEK.



Izhaja vsaki 15. dan v mesecu v snopičih
obsežnih 5 do 7 pol.



V GORICI.

Tisk in zal. „Goriška tiskarna“ A. Gabršček.

1896.

~~45973~~

46797



IKONIJA.

vezirjeva mati.

POVEST IZ XVII. STOLETJA.



(Kr. srpska akademija nagradila jo s prvo ceno
iz Marinovićeve ustanove za l. 1891.)

Srbski spisal

ČEDA MIJATOVIĆ.



Poslovenil Podravski.



V GORICI.

Tiskala, izdala in založila „Goriška tiskarna“ A. Gabršček.

1896.

ALMOXI

IN 2 030002272



I.

Ikonija in Gavran.

Na griču, obraslem z zeleno, sočnato travo, se je pasla čeda ovac. V senci pod košatim grmovjem je sedel mlad pastir, kmečki sinček, kakih osem let star in sviral na ne preveč umetno rezani piščalki z dvema luknjama začetek nekakega „kola“ (plesa). V njegovih veselih očesih in na opaljenem obličju bilo je opaziti neizrekljivo veselje, da zna že vsaj toliko svirati, da bi bilo mogoče napraviti vsaj prve tri korake pri plesu — in radi tega se ni mogel nasvirati do sitega.

Pri nogah sta mu ležala dva velika ovčarska psa ter ga gledala mirno s svojimi razumnimi očmi, kakor bi pričakovala, ali prestopi mladi godec za korak dalje ali ne. Naposled jima je tudi to omrzelo. Jeden, položivši glavo med taci in globoko si oddahnivši, je zatisnil oči; drugi, zavrtevši glavo na drugo stran,

je jel opazovati čebele, mirno obletavajoče materno dušico, ki je pokrivala kakor duhteči mah skalo, štrlečo nakvišku na zelenem pašniku na desni strani grmovja.

Nakrat pa vstaneta oba psa. Nategnivši ušesa obrneta se proti stezi, ki je držala z doline na grič. Zavihavši nosova, kakor bi nekaj hipov vohala vonjavo, ki jo je k njima donášal lahni vetrič, in mirno mahajoča s košatima repoma zdirjata naravnost k gozdiču, razprostirajočemu se z griča v dolino.

Sviranje na piščalko je prenehalo, in mladi pastir zakliče: «Hektor, oj ti Cigan, ali mar pride moja mati?» Komaj je to izrekel, oglasi se z gozdiča jasen ženski glas: «Oj, Ivan, sinček, zdravstvuj! Kje pa si?»

«Tukaj sem na zmajevi skali!», oglasi se pastir ter vstavši gre za psoma. Med tem je dospela iz gozdiča kmetica, visoke šibke rasti, črnolasa, z velikimi okroglimi očmi, kojih barva se je prelivala od bledomodre na plavo, njeno lice pa se je svetilo v solnčnih žarkih kakor alabaster.

Vse na njej je bilo čisto, vse se ji je prilegalo, da je bilo veselje pogledati jo. Bila je mlada, komaj petindvajsetletna ženska. Na hrbtu je imela brešno, leskeče se v vseh mogočih barvah, v roki je držala velik šopek baziljk ter svečo iz žoltega voska. — Ko je takó vesela in nežna stopila na zeleno polje, zdelo se je, kakor bi padla nanj kitica prižastih cvetlic. Hektor in Cigan sta skakala okrog nje ter glasno cvileča javljala ji svojo radost. Opazil jo je tudi rogati

oven zgoraj na paši, nekolikokrat zameketal ter zdirjal naravnost k njej; za njim se je vsula vsa čeda, in po vsem prostranstvu se je razlegalo glasno meketanje, da skoro ni bilo več slišati glasu zvončka na ovnovem vratu.

Kmetica, dospevša k grmovju, je odprla brešno. Vzela je iz nje pogačo, odprla neko večjo posodo s smetano, a drugo manjšo s soljo, in dejala malemu: «Ivan, moje dete, vzemi in posluži si; morava hiteti, da dospeva še do večera k sv. Ivanu k očetu Nikodiju».

«A kaj bova delala tam, mati?», vpraša Ivan, odlomivši si precejšen kos okusne pogače.

Kmetica ni kmalu odgovorila na to vprašanje. Odlomivši Hektoru in Ciganu nekoliko pogače, je zdrobila sir v roki, potrosila ga s soljo in dala ovnu, da ga je z roke pojedel.

«Ker le hočeš vedeti, pa ti povem», začela je. «Ko je tvoj oče, Bog mu daj večni mir, umiral pod težkimi ranami, rekel mi je: Ikonija, imej ti na skrbi revno najino dete! Daj ga očetu Nikodiju na učenje, da postane iz njega, kar Bog hoče. Ti veš, da mi ni žal, da umiram za križ in kristijansko vero. Hvala Bogú, da umiram zaradi tega, ker sem se bil z neverniki. Sedaj še le vidim, da odznak vsega junaštva ni: pasti v boju, marveč živeti v revščini in bēdi ter braniti bēdno rajo. Ako ti bo le količkaj mogoče, pusti sina, da se pojde učiti, da mu ne bo treba moliti po

gričih, kakor je molil njegov oče, marveč naj v cerkvi s križem okrepčuje in brani ta nesrečni narod!» —

«Vidiš», nadaljuje Ikonija, gladivši z rokó sinčkove lase, «vidiš, takó je rekel tvoj oče in isto povedal tudi očetu Nikodiju pri spovedi. Obljubila sem tvojemu očetu, da izpolnim poslednjo njegovo željo, ako mi pomoreta Bog in Mati Božja. Danes rano sem bila na njegovem grobu ter tam ponovila, da nisem še pozabila svoje obljube. Takó torej, moj sin, pojdiva v imenu božjem k očetu Nikodiju!»

«A ta čeda? Kdo jo bode pasel?», vprašal je otožno mali pastir.

«Vidiš-li Milovana, ki gre tam iz vasi preko griča? On bo oskrboval čedo, ko pride semkaj. Ti pa boš, ako Bog dá, pastir božje čede. Oh, ko bi mi Bog dal dočakati to in videti te s svojimi očmi, pa hočem, kadar pride odločen trenutek, mirno umreti!»

«Mari naj postanem samostanski dijak?», vprašal je sinček, otožno pogledavši mater s svojimi velikimi, modrimi očmi.

«S početka boš samo dijak, pozneje, ko nekoliko odrasteš ter se naučiš čitati in služiti sv. mašo, postaneš dijakon, na to menih, potem priyor — in kdo vé, moj zlati sinček, kaj vse je Bog še zapisal v knjigo tvojega življenja! Tvoja mati nemara ne dočaka, ko boš jezdaril na belem konju z rdečim sedlom, opasan ne s sabljo, marveč z velikim križem, s katerim boš blagoslavljal vasi, polja, njive in ljudi, odkrivajoče

se s klici: „Daj nam blagoslov, sveti škof!“ Oh, moj Bog, ko bi potem vstal iz groba tvoj oče ter te zagledal — naj si bi tudi jaz te slave ne videla. — Bog, odpusti mi, da se spuščam tako daleč, da sanjam svoje stare sanje. Ne jokaj, sinek moj!»

Po teh besedah je objela mlada kmetica svoje dete in poljubila ga v desno lice. Ivan, spustivši se v jok, je s solznimi očmi gledal na psa. Mati ga poboža z rokó po čelu, po licu, in tudi njene oči se napolné s solzami.

Vzdihnivši reče: «Čemu jokaš, dete moje? Saj se vendar ne bojiš dobrega očeta Nikodija? On te nauči vsega dobrega».

«Ne bojim se», odvrne Ivan ter jame glasno jokati, «ničesar se ne bojim, toda — žal mi je le za našim Hektorjem in Ciganom, ki ostaneta tukaj sama».

Hektor in Cigan, slišavši, da mali prijatelj govori nekaj o njiju, se mu lahko približata ter otožno ga gledaje ližeta mu roki. Hektor pa se še bolj ojači; dvignivši glavo obliže Ivanu tudi obličje.

«Vidiš, tudi Hektor te ima rad; hoče ti reči: Ne skrbi za naju».

Po teh besedah se Ivan jame smejati in poboža najpoprej Hektora, na to pa Cigana po glavi.

* * *

V vznožju Kopavnika, razprostirajočega se do Topliške doline, je mala ravnina, na kateri je stal

mali, a starodavni samostan sv. Ivana. Cerkev tega samostana je bila majhna, nizka in temna; v debelih njenih zidovih so bila vrezana dolga, ozka okna, spuščajoča v cerkev le nekoliko solnčnih žarkov, ki so se zgubljali v neprestanem mraku, vladajočem v cerkvi. Človeka, ki je prvič stopil v njo, polastila se je nekaka bojazen, kakor bi prišel v obokano gomilo. Ko so se pa oči privadile na ta mrak, napolnilo se je srce takój z občutki blaženstva. Na zidu, na desno in levo, bile so naslikane podobe svetnikov ter druge nebeške prikazni: angeli z dolgimi krili ter z nakviško dvignjenim mečem; sv. Jurij v rdečem plašču na belem konju, kakó s tankim kopjem prebada zelenega kuščarja; sv. Ivan v temni velblodovi koži, s črno čutaro na levem boku, dviga visoko križ iz suhe veje ter otožen kliče: «Spokorite se!» A visoko nad oltarjem, nad nizkim ikonostasom, je Jezus razprostrl roki ter gleda zamišljeno z velikimi očmi, ali se mu mar kdo ne bliža, da bi ga objel.

Okrog cerkve je bilo široko pokopališče, poraslo z nizko in gosto travo; tú pa tam nagrobna plošča z mahom zaraslim napisom, za cerkvijo krasna stara lipa s klopico; nekoliko korakov od nje je izviral kristalnat vrelec bistre vode iz lesene cevi v korito iz belega kamna, na katerem je môči še danes videti glave rimskih vojakov. Lahko mogoče, da je bil to grob kakega velikaša. Sedaj se v njem navadno le vrabci kopajo veselo čvrčeči. — Okrog

pokopališča je bila nekdam četverooglata trdnjava s stolpom na vsakem voglu, a z jednim glavnim in največjim na zapadni strani, skozi kateri se je šlo tudi v samostan. Toda Turki so ob vojni z despotom (okrutnikom) Jurijem trdnjavo razdrli, sežgali cerkev, katero je še le pozneje veliki vojvoda Rade Oblačič popravil ter prizidal nekoliko celic in obednico na jedni strani starega zidovja. — — —

Večernice so bile že končane, ko je Ikonija z malim Ivanom dospela k vratom velikega stolpa. Tu je dala Ivanu svečo in šopek baziljk ter rekla: »Ná, sinček, nesi sam te baziljke in svečo sv. Ivanu, da bi ti pomagal, da ponesesh kedaj iz njegove cerkve bakljo boljše sreče in kitico mirú svojemu narodu».

Ikonija, pustivši pred cerkvijo svoje brešno, je stopila s sinom v temno in prazno cerkev, poljubila sveto podobo, prižgala pred njo tri sveče, izgovarjajoča šepetaje imena teh, katerim na čast jih je prižgala, na kar, ko je bila poprej namignila Ivanu, naj položi svečo in baziljke pred podobo sv. Ivana — je odšla s čisto dušo in z lahkim srcem iz cerkve, da poišče očeta Nikodija.

Našla ga je v obednici.

Oče Nikodij je bil male rasti, slok, rmenega lica in sivih las; oblečen je bil v debelo črno obleko s črno čepico na glavi. Bil je sklonjen nad dolgo listino, ki jo je imel razgrnjeno po mizi. Na nosu je imel velika očala z usnjatimi debelimi okvirji, s po-

močjo katerih je čital počasi, toda razločno, posamezne besede. Takó je bil zaglobljen v to čitanje, da ni niti slišal vstopiti Ikonije z Ivanom; ni dvignil glave, niti mrknil z gostimi trepalnicami. Ikonija je molčé vzela iz brešna belo pogačo, rdeče jabolko, par pisanih bačkorov, par rokavic, na katerih so bili iz raznih manjših trakov narejeni križi, obšiti s plavimi in rdečimi biserji, na to je odvila iz svilnatega robca, kateri je imela spravljen v nedrah, starodavni zlatnik, pravi beneški cekin. — Med tem je menih dvignil glavo, snel polagoma z nosa težka očala, na kar si je drgnil oči ter dejal:

«Glejte no! Kje si se tu vzela Ikonija, dobra žena?!»

«Blagoslovi me, sveti oče», reče pokorno Ikonija ter, stopivši k duhovniku, poljubi mu roko, na kar je pošepetala svojemu Ivanu, naj tudi on poljubi roko očetu Nikodiju.

«Ali vas mar ne motim v kakem svetem poslu?», nadaljuje z glasom, ki je kazal neki poseben čut bojazni in očitavanja k sami sebi.

«Eh, trudim se prečitati privilegij, ki ga je že car Dušan podelil naši cerkvi. Toda to mi prizadeva dokaj truda; dve besedi prečitam, a tretje ne morem več pogoditi. Oj, Bog znaj, kakó so pisali ti carski pisarji! Niso pomislili, kaki časi nastanejo in kaki samouki bodo nastanjeni v carskih cerkvah».

«Ali je to res carski privilegij?», vpraša rado-vedno Ikonija ter doda sama za-se: «Prišla sem o pravem času, da vidijo moje oči to sveto reč!»

«Dà, pravi carski privilegij je to!», odgovori ponosno oče Nikodij. «Ali vidiš to, kar je zapisano na koži, vidiš to odličnejše napisano začetnico; pa poglej tudi tú spodaj na ta širok in dolgi papir, popisan z rdečo tinto: „Va Hrista blagovjerni car Stepan“ (V Kristusu pobožni car Štefan) in ta le zlat pečat na rdečem, svilnatem motvozu. Carski privilegij je to, kaj bi ne!»

«Hvala ti, Bog!», reče pobožno Ikonija. «Dovolite mi, oče Nikodij, da poljubim ono mesto, kjer je carjeva roka podpisala svoje ime!» in naredivši trikrat križ je poljubila ono široko, dolgo, rdečo kljuko, o kateri ji je dejal duhovnik, da je to carjev podpis. Prosila je še, naj bi tudi Ivanu dovolil, da ga poljubi, na kar je mali Ivan, uglobljen v svoje misli, stopil na prste ter komaj mogel doseči k voglom usnjate listine, da bi jo poljubil.

«A sedaj, oče Nikodij, prišla sem k vam prosit sveta», začela je Ikonija. «Tú sem vam pripeljala svojega sina, da mu pokažete, kakó ima služiti Bogú in narodu, takó, kakor mu vi sami služite. Vem, da niste pozabili poslednjih besed mojega rajnega moža».

Menih se je odkašljajal ter, skrbno zavivši privilegij, odvrnil: «Kar sem obljubil tvojemu Milenku pred smrtjo, kar sem ti dejal, ko si me spomnila njegove

želje, to pravim tudi danes: Storim vse, moja hči, kar premorem, saj tega, kar morem, ni mnogo. Naučim ga čitati, seznanim ga s kraticami v svetem pismu, naučim ga prepevati cerkvene pesmi k svetnikom in, ako ga pustiš v samostanu devet let, znal bo služiti tudi sv. mašo. Več pa ne zahtevaj, več niti ne znam».

«Hvala ti, Bog! — Kaj bi hoteli še več, oče Nikodij? Od svoje pšenice, v kateri, kakor vse ljudstvo vé, ni kokolja, zasejete nekako zrnce tudi v srcé mojega otroka, in če bo božja volja, utegne kaliti ter roditi sad. Naučite ga toliko, kolikor sami znate, in Milenkova duša bo mirna na onem svetu, a jaz vas bom, kadar vstanem ali pojdem spat, blagoslavljala; ko pride moja poslednja ura, pa porečem: Bog naj podeli očetu Nikodiju dolgo življenje na tem svetu, po smrti pa nebeško kraljestvo».

«Ako pojde po vrsti, imaš ti dalje do poslednje ure nego jaz. Vendar pojdiva iz te zaduhle obednice nekoliko na pokopališče, imam ti nekaj povedati». In pomežiknivi z očmi je pokazal na dečka, kar je očitno pomenilo, da ji tega ne more reči pred otrokom. Ko sta bila malemu Ivanu poprej rekla, naj gre ogledovat slike svetnikov, naslikane na zidu nekdanjega zvonika, odideta sama ter se vsedeta na klopico blizu vrelca. Menih je bil nekako nemiren; vsled kašlja ni mogel pripraviti grla za govor. Snevši si čepico z glave, pobrskal je s prsti nekolikokrat po laséh, kakor bi se trudil, zbrati svoje misli, ter naposled začel:

«Kot svojemu duhovnemu očetu in staremu prijatelju svoje hiše mi ne smeš zameriti, če te vprašam, čemu se ne možiš, dokler si še zala in mlada?»

«Ne morem, oče Nikodij», odvrne Ikonija.

«Ko si prihajala danes k cerkvi, nisi-li srečala nikogar na poti?», vpraša menih.

«Ne, oče. Šla sem po najkrajši poti. Mislila sem dospeti semkaj na večerno pobožnost».

«Na večerni pobožnosti je bil Gavran Raketič. Prosil me je, naj ti prigovarjam, da ga vzameš».

«To je čuden človek», rekla je Ikonija resno. «Že bo temu skoro leto, kar mi ne dá miru. Podkupil je z darovi vse ženske, moje prijateljice, da bi me kakor preganjano srno prignale v njegove roké. Odgovorila sem vsem svakinjam in svakom, naj mi ne zamerijo tega, da ne morem. Ne zaradi tega, da bi videla na njem kako napako — marveč zato, ker se nočem možiti».

«Ni pametno to, kar govoriš. Ženski je treba moške roke, da jo brani. Milenkovo posestvo ni posebno veliko, in tvoj ded Sima ti ne bo pomagal, marveč te rajše oškodoval. A predno mali Ivan doraste, preteče še dokaj let. Gavran je sicer nekaj čuden patron, mislim pa si, da njegovi zavidneži in sovražniki o njem več govoré nego je resnica. Naпослед pa, žena, kdo neki je brez napake in greha? Glavna reč je ta, da vidim, da je ves zateleban v tebe; poleg tega pa je trden kmet, da bi se ti dobro

godilo pri njem. Mnogo mi je pripovedoval o tem ter dokončal svoj razgovor z besedami: „Oče Nikodij, ako mi jo nakloniš, da v to privoli, pa rad dam pet sto sv. Ivanu v podporo. Ako pa ne, povej ji to naravnost, da učinim nekaj groznega, zažgem vse, kar imam, naj še to zgori, ne potrebujem ničesar, ter grem po svetu, da se poturčim!“ »

«Kako tú pomagati!», reče Ikonija. «Ko je umiral Milenko, moj mož, pogledal me je ter dejal: „Ikonija, revna moja Ikonija, izročam ti svojega očeta in najinega otroka!“ — Prisegla sem mu, da bom oskrbovala njegovega očeta, da odgojim najinega Ivana in, če mi Bog pomaga, pa bo skrbel on sam za dobro ime svojega očeta. Kam bi dela pamet, kam bi prišla moja duša, ko bi sedaj, kakor ste rekli v šali, „dokler sem še mlada in zala“, vzela drugega moža? Ko bi imela služiti svojemu tastu, dedu Simi, svojemu sinu Ivanu in še tretjemu gospodarju pri hiši, bala bi se, da bi niti jednemu niti drugemu ne ustregla. — Ne, ne, sveti oče, nisem takó bedasta, a ko bi tudi bila, pravim vam naravnost, da poznam druge sokoliče, ki bi me z veselim kričem odnesli v svoja gnezda; ne bilo bi mi treba, zadovoljiti se s črnim vranom».

«Rečem mu torej, da se mu ni treba zanašati?»

«Prosim vas, kot očeta, kar ste mi po Bogu, pregovorite ga, naj si me izbije iz glave. Naj ne blazni in, ako le hoče klatiti se po svetu, naj se klati, vas radi tega še ne pojde za njim. Ako hoče vse

sežgati, bo pač bolje, da to daruje samostanu sv. Ivana; naj prižge svečo pred sv. Ivanom, da ga reši blaznosti!»

Razgovarjala se je še nekaj časa z očetom Nikodijem, opominjala svojega sinčka, naj vsikdar lepó uboga meniha, na kar, poslovivša se z obema, je odšla.

* * *

Da bi prišla še pri belem dnevu domov, napotila se je Ikonija po najkrajši poti čez potok Lipovico, ki je bil na sredi za dva čevlja globok in širok dobre tri sežnje. Čista njegova voda je tiho šumela čez pogorski njegov sip. Na bregu, h kateremu se je prišlo od samostana po tihem, zelenem rebru, rastle so leske, divje vino, trnje in duhteč kozji list. Na drugi strani potoka so stale visoke topolke, razprostirajoče svoje veje nad potokom, kakor bi ga hotele objeti s srebrnimi rokami.

Ikonija je prišla k potoku ter dvignila desno roko nad obrvi, da bi zakrila oči pred rudastimi solnčnimi žarki, padajočimi poševno od zapada, ter ostro pogledala na drugo stran na loko in topolke. Na to pogleda na desno, na levo, na vse strani, toda nikjer ni bilo opaziti takega človeka; samo v grmovju, pri katerem je stala Ikonija, je obletaval čmrlj petilisto blede rožo, ki se je uprav kar razvila iz popka. V logu na drugi strani je prepeval kos, kakor bi žvižgal na piščalko.

«Moj tiček, ali to meni žvižgaš?», zakliče Ikonija s svojim jasnim in prijetnim glasom preko vode.

Priprosta ta kmetica, nahajajoča se sredi polja in livad, čutila se je vedno po otročje srečna. Zdelo se ji je, da vsak gostoleči ptič, vsako zalše drevó, je njen prijatelj, vsaka poljska cvetlica pa je živa beseda, katero polje govori k srcu. —

Kos je zopet zažvrgolel, toda drugo pesem.

«Reci mi, prijatelj, nisi-li zapazil pred trenutkom tukaj moško okó pod junaškim čelom?» Kos, zletevši k grmičju, molečemu v senci topolk svoje veje v vodo, je trikrat zapel, vsako pesem z močnejšim in urnejšim glasom.

«Kaj si povedal? Ali naj grem čez potok, ali ne?», reče Ikonija. Po kratkem molku pa je smejaje se nadaljevala sama sebi: «Hvala Bogu, da ni nikogar blizu, ki bi me videl ali slišal, kakó stara ženska žlobudrá kakor otrok». Po teh besedah je sedla pod trnov grm. Odvezavši opanke, sezula je nogavice, povezala jih skupaj z vrčico in vstala. Med tem ji uide pogled na čmrlja, ki je letal okrog rože. Odgnavši ga z rokó, utrgala je rožo in poljubila jo, na kar jo je vpletla v svoje goste črne lase, govoreča:

«Bolje je, da te jaz nosim v laseh, nego da bi te poljuboval ta črni čmrlj!»

Na to dvigne krilo do kolen in brodi preko vode. Nekaka blaženost se je polastí v mrzli vodi. — Sredi potoka je obstala, da bi nekoliko popljuskala

po vodi. Zdelo se ji je, kakor bi bil šum potoka utihnil popolnoma, kakor bi bilo slišati le pluskanje čistih valčkov, ki ga je vzročala z mahanjem svojih belih nog.

Ta mlada ženska, dasi je imela sinčka že kot dijaka pri sv. Ivanu, pri tem pluskanju v čistem potoku, v odsevu rudaste večerne zarje na zapadu, s svojim belim licem, nedolžnim pogledom in vitkim telesom je bila videti še kakor deklina. — Zopet ji šine druga misel v glavo. Potegnila je cvetlico iz las, poljubila jo, ter spustivši jo po vodi, rekla: «Ali sem boljša od čmrlja? Naj te čista voda prinese v nocojšnji noči na prsi kake vile!»

Prišedša iz vode vsedla se je na panj pod najbližjo topolko, otrla se z belim robcem, oblekla urno nogavice, obula opanke in še je zavezovala vrčico na levi nogi, kar zašumi za njo nekaj v grmičju, da so se kar vejice lomile pod silnim tlakom, in — Gavran Raketič plane k njej.

«Hvala, Ikonija, še le sedaj razumem, čemu se ljudem radi tebe meša pamet v glavi».

Ikonija se prestraši človeka, kakor iz tal vzrastlega pred njo, toda kmalu premaga svoj nemir ter reče:

«Za Boga, Gavran, kak je ta začetek razgovora?»

«Videl sem te čarati. — Ustavila si se sredi potoka, pluskala si po vodi kakor srebrna postrva; vzela cvetlico iz las, poljubila jo ter vrgla v vodo, čarajoča pri tem. Ej, duša moja, ali ni to čaranje?»

«Nisem čarala, na mojo vero; samo šalila sem se, govoré cvetlici: bolje ti bo v čistem potoku nego na glavi zapuščene udove. — Ali pa sem rekla nekaj temu podobnega, — kar sem že pozabila».

«Moje srcé ukradla si mi že davno, toda danes se mi je kar zavrtelo v glavi, ko sem te videl v potoku. Si-li čarovnica ali kaka vila?»

«Hvala Bogú, niti jedno, niti drugo. Nič nisem nego preprosta ženska, ki sem okusila nekoliko sreče, ki pa ni dolgo trajala».

«Čuj me, Ikonija, dalje tako ne more ostati. Danes storiš iz mene z jedno samo besedo bodisi srečnega in dobrega človeka, ali pa satana v človeški podobi. Ko sem te videl iti v samostan, dejal sem sam sebi, da bo najbolje, počakati tukaj ná-te, da čujem sam iz tvojih ust besedo življenja ali smrti. Si-li videla očeta Nikodija?»

«Videla sem ga. — Toda ne stojva tukaj, pojdiva, tudi potoma moreva se razgovarjati». In šla sta molčé drug poleg drugega. Gavran ni odtegnil očij od njenega obličja, ki je postalo še krasnejše, ko se je po njega belini razlila sramožljivost in rdečica. — Po daljšem molčanju začne zopet Gavran: «Ali sta se razgovarjala z menihom zastran mene?»

«Dà, brate, vse mi je povedal, toda v tem ni bilo nič novega».

«A kaj si ti odgovorila na to?»

«To, kar sem rekla že svoji svakinji Jovanki, ko je pred jednim letom prišla k meni s tvojim naročilom; — to, kar sem rekla pred šestimi tedni svoji Makreni. Gavran, ne huduj se niti ná-se niti ná-me, toda to ni mogoče».

«Čemu ni mogoče?», vpraša bridko Gavran, kakor bi izpil kozarec pelinovca.

«Zato je nemogoče, ker ni mogoče, a mogoče ni zato, ker nočem, nočem pa zaradi tega, ker sem zavezana z obljubo, a da sem zavezana, to je volja božja. Vidiš torej, da to ni mogoče!»

«Ni mogoče, — ker ti nočeš, a nočeš zato, ker si že drugemu obljubila. Ej!», zarohnel je Gavran, pridodavši k temu grozno kletev, ter zaškripal z zobmi. «Ej! ko bi poznal ónega, kateremu ni potreba stikati se po grmovju, da bi videl, kar sem jaz danes videl, z zobmi bi mu razgrizel goltanec, napil bi se njegove krvi, da si ugasim hrepenenje po tebi!»

In Gavran je postal ves zagorel v lice, oči pa so mu žarele, kakor goreče oglje. Stisnil je usta in pest ter grozeče dvignil desnico kviško. Ikonija se ni prestrašila, marveč zarudela od sramote in jeze nad takimi besedami. Okrogle njene oči so se stemnile kakor dve veliki vijolici in blisk je švignil iz njih.

«Sramuj se, nesramni človek», reče ona strogo. «Ko bi imel dušo, rekla bi ti, ne pripravljaj je v greh. Toda človek, ki se skriva v grmovju zarad tega, da bi videl, kakó ženska brodi čez potok, nima človeške

podobe, in človek, ki obdolžuje žensko takó, kakor ti mene dolžiš, nima duše in ni človek. Pojdi proč od mene ti spaka!»

«Hvala ti, ženska. — Saj me boš še pomnila! — Čuj!», in Gavran je zatulil kakor blazen, «čuj, kaj ti pravim. Dam ti tri dni časa, nemara se ti, neumnica, povrne pamet. Ako mi v torek do solnčnega zahoda ne poveš, da boš moja žena, pa ti ni treba tarnati nad tem, kar te doleti, ali nad samo seboj. Ta-le roka, ki hrepeni objeti tvoje teló, ti živi iztrga srce iz prs!» in, obrnivši se, dirjal je kakor stekel pes nazaj na livado k potoku.

Ikonija je stala nekoliko trenutkov kakor okamenela, potem se je prekrižala, dvignila oči k nebu in zaklicala:

«O Mati Božja, sveta božja Porodnica! Varuj me pred vsemi nezugodami in napadi tega blaznega človeka!»

Na to je otožna in zamišljena odšla z urnimi koraki dalje. —

II.

Gavranovo maščevanje.

Dva tedna potem, ko je mali Ivan postal samostanski učenec, je bila pri sv. Ivanu sloveča božja pot.

Že zvečer pred praznikom sešlo se je od daleč in blizu mnogo ljudij na pokopališču pred cerkvijo.

Bolniki so ostajali čez noč v cerkvi in pred cerkvijo. Malokdo je spal to noč. S spremljanjem goslij prepevale so se pri ognju pesmi, pripovedovale pripovedke in zbijale se šale; sem ter tje so celó preskačkali ogenj. Ko pa je ura odbila polnoč, so mlada dekleta z venci iz svetojanskih rož zdirjala k studentu za cerkvijo umiti si obličje, kajti stare ženice so pripovedovale, da njegova voda kreпча pogled in da je neki slepec zopet spregledal, ko se je bil po vneti molitvi trikrat pred svitom umil z vodo iz tega studenta. Ikonija je pripeljala semkaj na vozu, v kateri sta bila vprežena vola, starega deda Simo. Ž njo je dospela tudi njena sestričina Makrena z možem in z otroci. Tu so razprostrli po tleh preproge iz kozje dlake ter naredili si šotorišče. S seboj so prinesli polne košare z različnimi jedili ter nekoliko večjih in manjših čutaric; sploh, pripravili so vse, da bi se tú imeli dobro.

Jutranji obredi in maše so sledili drug za drugim po vrsti.

Ikonija je takoj zarana privedla očeta Simo k stoličku, stoječem pri ograji za moški in ženski spol ter ga posadila nanj takó, da mu je mogla pošepetati na uho, kedaj se čita sv. evangelij, kedaj se pokaže najsvetejši sakrament, kedaj se je treba prekrižati, kajti starec je že slabo videl in slišal. Časih ga je močnejše potrkala po rami in mu šepetala: «Poglej, ded, na desno. Glej, naš Ivan gre k oltarju! Glej,

glej! poglej na desno, že gre proč od oltarja ter nese neko knjigo. Oh kakó je velika, komaj ji je revček kos! Dal jo je popu Vasiliju, ki tam v stolu sedeč vodi petje! — Oh, ali pa zlati moj sinček vé, da ga sedaj ded in mati spremljata s svojimi pogledi!»

«Molči, sinaha, premnogo govoriš v cerkvi!», reče potihoma starec, ozrši se počasi in sramožljivo na desno in levo, če nemara ni koga pohujšal. — —

Sv. maša je bila končana. Ljudstvo je šlo iz cerkve na pokopališče. Tudi oče Nikodij je šel vén, držeč v desni roki ikono (podobo), pritlačeno k prsim, v levici pa kitico baziljk, s katero je pokropil vsakega, približavšega se poljubit ikono. Poleg njega na desno je korakal dijak z odkrito glavo, držeč v roki mali kropilnik iz pocinjene medi, v kateri je oče Nikodij sedaj pa sedaj namočil v blagoslovljeno vodo kitico baziljk in v katero je pobožni narod metal bakren in srebrn denar.

Ikonija je z močnimi svojimi rokami in sladkimi svojimi besedami delala sebi in svojemu tastu tir med gosto tolpo naroda, dospela k očetu Nikodiju, za katerim je polagoma korakala, vodeča starca za roko.

Mali Ivan se je ogledal ter, zagledavši svojo mater in deda, se nasmehnil, pri čemur so mu oči in zalo lice zažarele od veselja.

«Dragi materin jedinček!», zašepetala je Ikonija in njene oči so se napolnile s solzami.

Starec, tresoč se, je zrl na svojega vnuka ter ga bil vesel, — toda ni mogel reči nič drugega, nego: «dobro, sinko, dobro!»

Oče Nikodij je slišal za seboj govor ter se obrnil. Podal je starcu ikono v poljub, pokropil ga, na kar jo je dal še Ikoniji, ki se je vsa blažena prekrižala ter jo poljubila; na to, poljubivši roko menihu, je dejala: »Najpoprej hrala Bogú in pa vam, oče, za to veselje!» in uprla je pogled na svoje dete.

«To je moj dobri dijak», je veselo odvrnil oče Nikodij. «Ako pojde ž njim takó dalje, kakor je začel, ako bo rad ubogal in se učil, pa postane kedaj še škof».

Starec Sima je izvlekel izza pasu dolg mošnjiček ter dalje časa brskal po njem, da je naposled izvlekel s tresočo se roko srebrn groš, ki ga je vrgel vnuku v kropilnik.

«Glejte ga, nesrečneža», zaklicala je mladina ter se čudila starcu.

«Glejte nesrečneža! ded Sima je dal srebrn groš!»

«Naj bo!», odvrne starec kašljaje, in da bi pojasnil, čemu je daroval toliko, je dodal: «Naj bo to očetu Nikodiju za spomin, kedaj je naš Ivan prvič nosil kropilnik!»

* * *

Narod se je razšel k obedu. Pod glavnim umetno narejenim šotorom sedeli so staroste z menihi in duhovniki. Ikonija je izprosila za svojega sina od očeta Nikodija dovoljenje, da sme iti ž njo, in takó je mali

Ivan sedel med materjo in dedom na preprogah pod staro hruško. Ikoniji bilo je premalo, imeti poleg sebe Makreno in njenega Marka; našla je še jednega botra in botro ter ju povabila k sebi, da obedujejo skupaj z njenim sinom. Obedovali so 'dobro; veselo so se pri tem razgovarjali ter časih poslušali petje menihov in duhovnikov pod šotorom. A tudi ostali ljudje v posameznih skupinah so jeli na več mestih popevati; nekoliko dalje in na prostoru pred samostanom so zapiskale piščalke, dekleta in fantje so plesali, in njih ples je bil podoben valovom piščalkinih glasov. Pilo se je vino, razlegalo se petje in zemlja se je tresla pod gibčnimi skoki mladine. Ljudstvo se je veselilo.

Nihče se ni čutil na tej božji poti srečnejši nego Ikonija. Kaj je sreča dekleta, ko je doznalo od mladeniča, o katerem je v koticu svojega srcá vedno sanjarila, da poprosi mater za njeno roko, proti sreči mlade matere, ko je videla svojega jedinčka korakati po poti sreče in slave? Ikoniji se je zdelo, da je njen mali Ivan storil že obljubo in da brez njega ne more biti niti oče Nikodij, niti cerkev sv. Ivana. Z radostjo je poslušala Ivanovo pripovedovanje, kolikokrat na dan menihi molijo in kakó on pomaga cerkovniku nalivati olje v svetilnice, ki goré pred slikami svetnikov. Komaj je minil poldan ter se je veselje na vseh straneh najlepše razvilo, kar se nakrat raztrga kolo (ples) in pesem umolkne — povsod se je pojavil nemir, kakor takrat, kadar vihar vzburi valove. Narod se je valil k

samostanskim zidnam, kakor bi ga tlačila nekaka nevidna sila.

«To ni nič dobrega!», reče Ikonija trepetaje. «Sedite tukaj, kjer ste, jaz pa poskočim, da pogledam, kaj je to. Pojdi Ivan z menoj!» in prišla je Ivana za roko ter stekla ž njim k cerkvi.

Najbližja gruča ljudij, h katerim je prišla, je bila vsa prestrašena, toda nihče ni vedel, kaj se je zgodilo. Čez kratko je Ikonija videla, kaj je temu vzrok. Kakih sto turških jezdecev so obstopili kakor veriga okrog ljudstva ter ga tlačili k cerkvi v jedno gručo.

Bil je to grozen pogled, ko so spodbodli k skoku konje, da poteptajo onega, ki se jim ne umakne. V zobéh so držali jatagane; nekateri so imeli v rokah sablje, drugi železne palice.

Najpoprej so jim šli naproti staroste in menihi, globoko se priklanjaje. Najstarejši starosta, osiveli starec Janko iz vasi Jakubi, star že nad devetdeset let, jame govoriti:

«Agi in begi, ako ste prišli k cesarski raji na gostijo, bodite nam pozdravljeni; z vsem vam postrežemo, kar nam je Bog dal, da takó pogostimo zveste služabnike spoštovanega nam cesarja. Ako pa ste prišli s kakim drugim cesarskim naročilom, pa nam kar povejte; mi smo cesarju vedno pokorna raja».

«Ne boj se, raja», zakriči mlad Turčin, vesel in navidezno prijazen človek, kateri, kakor je bilo opaziti, je bil vodja četi. «Ne boj se, raja; povej nam

samó, ali je tukaj Ikonija iz Ležimira, udova hajduka Milenka?»

Iz prestrašene tolpe zakričé ženske: «Tukaj je Ikonija!» in pokazujejo tjekaj, kjer je stala.

Ikonija je bila kakor zadeta od strele. Obledela je in nekaj trenutkov se ni mogla niti ganiti, niti spregoviti besedice. Toda kmalu se je streznila, pre-križala se ter zamolklo zaklicala: «Pomagaj mi Bog in sveti Ivan!» ter močno drže svojega Ivana za roko je stopila naprej, kjer je odločno rekla:

«Tukaj sem, Ikonija Milenkova. Milenko ni učinil nič hudega cesarju, marveč mu služil, odpravlja je na oni svet njegove odpadnike, ki cesarja pri raji črnijo ter sejejo med njo sovraštvo do njega».

«Nihče te po tem ne vpraša», reče osorno Turčin. «Ali je ta dečko tvoj sin?»

«Dà, spoštovani beg!», odvrne prestrašena Ikonija vsa trepetajoča, kakor bi imela mrzlico; pokleknila je na tla in stisnila Ivana z obema rokama k svojim prsim.

«Daj sem tega otroka, cesar ga potrebuje!», zavpije Turčin.

Med ljudstvom se pokaže razdraženost. Ikonija zakriči, da je bilo to daleč slišati, ter še tesneje k sebi stisne otroka, skrivaje ga s tankimi in spredaj v gube nabranimi srajčnimi rokavi pred pogledom Turčina. «Bratje, ljudje božji, ne dajte naju! Tudi

vam more Bog pomagati v nesreči», klicala je glasno proseča pomoči.

Oče Nikodij priskoči, postavi se pred njo ter jo skrije pred Turki.

«Beg», reče menih, «imamo pravice in običaje v cesarski zemlji. — Najhuje se godi raji in jo boli srcé, ker si cesar vsako sedmo leto izbere najzalše naše otroke, da mu služijo kot adžem-oglan in ič-oglan *). Niso se še posušile solzé, niti umolknili vzdihljaji tega bednega ljudstva po detetih, katere so mu cesarski služabniki pobrali in odnesli iz tega kraja pred štirimi leti, zarađ česar ne more cesar sedaj zopet zahtevati žive krvi teh revnih trpinov!»

Glasno so zatulile ženske, katerim so bili Turki pri zadnjem „devčurenju“ (pobiranje otrok vsako sedmo leto) pobrali otroke; menihove besede so odprle v marsikaterem srcu še nezaceljene rane; tugovanje in tarnanje se je razlegalo med tolpo — ki se je — še pred kratkim takó vesela — spremenila v otožne pogrebce.

«Čuj, črni menih in ti neumna raja», zakriči Turčin, «vse izgovarjanje je brezvspešno in v vašo škodo. Pustite nam, da odnesemo jednega otroka, da ne bo huje, dokaj huje!»

«Beg», odvrne resno oče Nikodij, «ta otrok je samostanski dijak. Doslej naš cesar nikdar ni še jemal

*) Adžem-oglan = janičarski gojenci vojaških šol. Ič-oglan = dvorni pažeti.

dijakov od cerkve, kajti že na Kosovem polju je dal sultan Bajazit raji svojo cesarsko besedo, da pusti na miru samostane in cerkve. Ako nisi ti zvest cesarski besedi, zvesta ji je raja, in mi je ne pustimo poteptavati. — Pazi, beg, da ne poteče kri; ako poteče, boš ti z glavo odgovoren za njo».

Turški poveljnik je jezno zakričal na svoje ljudi. Na ta krik jih je devet skočilo s konj ter zdirjalo naravnost k Ikoniji. Očeta Nikodija so surovo porinili na stran.

«Ne dajte me, bratje!», vpila je Ikonija.

«Ljudjé, ne pustite se nasilnikom!», kričal je oče Nikodij ter z golimi rokami spoprijel se z nekim Turčinom.

Nastal je grozen hrup, krik in klicanje na pomoč. Priskočili so nekateri mladeniči s koli, odtrganimi od plota, a mnogi kmetje so potegnili nože. Sicer pa ljudjé niso imeli ni pušk, niti samokresov, marveč samó biče in kole; malokateri je vzel s seboj na pot sekiro, a še manj kdo koso. Turki pa so imeli samokrese in puške. Vstrelivši nekolikokrat iz pušek, planili so na tolpo in pobijali kogar so dosegli s sabljo ali puškinim kopitom. Mnogi so zdirjali v cerkev, da jo opustošijo in zažgó; drugi so lovili in vezali skupaj mlada in zala dekleta.

Ni trajalo niti četrť ure, kar se je začel boj brezorožne raje z oboroženimi Turki in že je švignil plamen iz cerkvene strehe in samostanskega gradu.

Ljudjé, glasno tarnajoči, so se razpršili na vse strani. Med tem so Turki z jednim udarcem s palico potrli na tla očeta Nikodija ter razpodili gručo ljudij, ki se je zbrala okrog revne Ikonije, ki se je besno branila, ne hoté pustiti Ivana od svojih prsij. Revež, ves bled in prestrašen, se je poprijel z obema rokama njenega desnega rokava in kričal: «Oh mati, mati, ne dajte me Turkom!» —

Jeden Turek ga prime za desno roko ter ga nasilno odtrga, a v istem trenutku z levo roko grozno sune Ikonijo, da je s krikom padla na tla. V Ivanovih rokah je ostala polovica njenega rokava. Turek je odnesel Ivana kakor ribo — ki se premetuje — ter zasedel konja.

Dalo se je znamenje, na kar so se Turki zbrali ter se podali na pot, nesoči s seboj malega Ivana in kakih deset deklet, žalostno tarnajočih in kličečih na pomoč. Mali Ivan je kričal na vso moč: «Mati moja, mati moja, ne dajte me!»

Po suncu Turka je bila Ikonija skoro na pol mrtva; toda, ko je čula svojega otroka, podprla se je z jedno roko, zmedeno gledala okrog sebe, kakor bi se budila iz težkega sna ter bi se ne mogla spametovati.

Nekoliko žen in mož ji je pomagalo vstati. Med njimi je bil tudi Gavran Raketič, kateri ji je pomagal vstati le vsled tega, da ji je mogel polagoma zašepetati na uho: «Ali ti nisem rekel, da ti živi iztrgam srcé!»

Ikonija se je ozrla in ga pogledala s svojimi velikimi očmi, kakor bi hotela vprašati: «Kaj praviš?» — toda ni mogla odpreti ust. — V tem hipu pa se je streznila po novem kriku svojega otroka: «Mati, ne dajte me, mati!»

Takoj je razumela, kaj se je zgodilo, in kakor besna zdirjala za Turki. Bila se je po prsih, pulila si lase in kričala na vso moč: «Milost — Turki — pustite mi mojega ljubčka! — Tukaj sem, raje mene ubijte, nesrečneži, samó pustite mojega jedinčka!»

Vendar Turki, dasi niso jezdili skokoma, so se oddaljevali čedalje bolj s svojimi ujetniki; le včasih so se ozirali na steber dima in na plamen, ki je švigal iz samostana proti nebu. — Naposled so vendar spoznali, da neka kmetica dirja za njimi. Neki zamorec se je oddaljil od čete ter jahal ženski naproti. — Groza ga je bilo videti! Izbulil je oči ter jel kazati zobe. Črno njegovo lice je krčevito dregetalo, kakor kadar stekel pes namerava koga vgrizniti. Ves zasopel je po zamorsko zaklel, počil s trojnoprarnenskim tatarskim bičem ter ježno udaril kmetico. Revna Ikonija vendar ni nič čutila. Brez kaplje krvi v licu, blede kakor stena, z napetimi očmi, z odprtimi usti, z belo in krvavo peno na zamodrelih ustnicah je s hripavim glasom jecljala vedno in vedno slabeje: «Moje dete! Moje dete!»

Kakor bi ne videla zamorca, dirjala je mimo njega, dihala vedno urneje, toda težje. Prsi so se ji

dvigale, kakor bi se hotele razpočiti. — Nekoliko korakov še in že se je pod novimi in močnejšimi udarci biča zvrnila kakor mrtva na tla. Zamorec jo je nekaj trenutkov gledal, pa skočivši s konja raztrgal ji jopico, razgrnil srajco na nedrih, odkril bele njene prsi ter se jih dotaknil s svojo robato, črno roko. Z usti, odprtimi na stežaj, z razširjenimi nosnicami, z izbuljenimi, iskrečimi se očmi je srkal vonjavo, razlivačo se kakor vonjava cvetlice iz prsij ženske, pod katerimi je bilo nežno materino srcé ranjeno na smrt.

Med tem je pridirjal na konju sam turški poveljnik. Ostro je ozmerjal zamorca in udaril ga nekolikokrat po hrbtu. Zamorec, skočivši na sedlo, je v besnem tekmovanju s poveljnikom došel k četi, ki se je spustila v dir ter čez kratko zginila v gozdíču.

Ni trajalo dolgo in družba kmetov in kmetic je našla polmrtvo Ikonijo. Umili so ji lice z žganjico, drgnili ji senci in roki, vlili ji nekoliko kapljic vina v usta, na kar so jo položili na voz na mehko vzglavje iz trave, ravnokar pokošene, duhteče po vonjavi materine dušice in svetojanskih rož, in odpeljali jo domu v Ležimir.

III.

„Moje je maščevanje“, pravi Gospod.

Tri dni je visela Ikonija med življenjem in smrtjo. Skoro neprestano jo je mučila vročnica. Časih se je pomirila ter prišla k zavesti; takrat je jokala in glasno

tarnala po svojem otroku, da so jo zapustile moči in premagale solzé. Vročnica jo je zopet napadla, in govorila je, kakó da je Ivan postal pastir božje čede, kakó nosi v roki srebrno žezlo, molek iz jantara in zlato čepico na glavi, pa je s krikom skočila iz postelje, hotela zbežati in kričala: «Za Boga, sestra, ne daj me zamorcu — tukaj je, da mi s črnim karabačem izbije srcé iz telesa».

Prišle so babe in vsaka ji je po svoje čarala. — Petega dné je Ikonija že vstala. Istega dné po solnčnem zahodu je dospel v vas harambaša (vodja hajdukov) Stojan z nekolikimi hajduki, oboroženimi do ušes. Stojan je bil krušni oče Milenka, Ikonijinega možá, kateri je hajdukoval v njegovi četi; zató je imenoval Ikonijo svojo sinaho. Bil je že šestdeset let star in že petnajst let se je njegovo ime izgovarjalo s slavo med narodom a z grozo med Turki. — Bil je velik in zal človek; od zagorelega njegovega obraza odbijala se je rdečica mladostnega zdravja; pod osivelimi gostimi lasmi sta se mu svetili dve sivi, nenavadno bistri očesi, dolge brke pod nosom so mu segale do ramen, kakor pri starih junakih, opevanih v narodnih pesmih.

Stojan je šel naravnost k hiši nekdanjega svojega posinovljenca. Ikonija je vstala iz postelje in prišla iz hiše pozdravit ga z ihtenjem. Vsled joka ni mogla spregovoriti besedice; le poljubila mu je roko. Stojan, zagledavši jo takó pobito in objokano, ni mogel spre-

govoriti besede; le vzdihal je, kakor bi ga težilo neko težko breme. Še le potem, ko jo je za roko pripeljal v sobo ter zagledal deda Sima sedeti pri ognju, prišel je zopet k besedi:

«Na svojo nesrečo nisem bil bližel», je začel, vsedši se na stolček k staremu Simi. «Resnica je, da nas ljudje hvalijo, češ, da smo sokoli. To smo pa le po srcu, toda očas nimamo sokolovih, niti njegovih kril. Dečanski možje so nas povabili priti, češ, da Albanci drvé nad samostan — in mi smo odšli tjekaj. Zaman pa smo se potikali okrog samostana; kar pri-teče k nam neki menih ter pravi: „Prišel je človek ter povedal: Turki so zažgali cerkev sv. Ivana v Toplici in oplenili Ležimir“. Meni je kar srcé okame-nelo. Na to odgovorimo: „Kakó naj bi šli Turki k sv. Ivanu in na Ležimir? Ni se slišalo še nikdar, da bi bila šla turška vojska nekam v tolpah, in če bi temu tudi bilo takó, bi se to pač slabo splačalo; pri sv. Ivanu bi malo dobili, a v Ležimiru nič“. — Ej, postaral sem se že in vidim, da me spomin popušča. Dokler sem bil mlad, lahko sem ovohal Turkovo stopinjo, kakor pes ovoha zverjad, sedaj pa se po-tikam tam, kjer me ni treba, a nisem tam, kjer sem potreben. Pa ta moja sraka že začčenja točiti solze. O, ko bi že prišel ta zaželjeni dan za Stojana. Verjemi mi, sinaha, vesel bi bil, ko bi mi bile albanske puške prestrelile srcé poprej, nego sem to doživel, da te vidim zvijati se kakor otožno kukavico».

Na to je Stojan na dalj časa umolknil, pustivši Ikoniji, da se potihoma izjoka, on sam pa je le vzdihal. — Ko se je Ikonija dovolj najokala in pomirila, reče ji Stojan, naj mu pove vse, kaj in kakó se je zgodilo, na kar je jela ona praviti vse po vrsti, in ko je prišla do tega, kakó so Turki napadli božjepotnike s potegnjenimi noži, kakó so ji vzeli Ivana — se je nakrat globoko zamislila, umolknila, prijala se z obema rokama za čelo, dvignila oči, prekrizala se in dejala:

«O Bog in sveta božja Porodnica, ne pripustita mi, omadeževati si svoje duše z grehom!» Na to je, pokrivši si zopet obličje z rokama, uglobljena v misli, molčala, potem pa, zavrtevši glavo na desno in levo, pošepetala: «Oh, gorjé mi!» — Vzravнала se je zopet in rekla pogumno: «Na mojo vero, povem vam vse; očim, dasi se bojim, da bi se ne pregrešila in bi se mi to ne štelo v greh. Še le sedaj se čutim dovolj močno ter začenjam spoznavati, kakó je ta težek kamen padel na nas z jasnega nebá, da bi nas žive potlačil v grob. Bedasta ženska sem, srcé imam razdrapano in ostrupljeno, vi pa ste razumna možka glava in vaše srcé ni samo junaško, marveč tudi dobro in pravično. Presodite le, kakó se vse to strinja, a jaz vam povem, da oni hip, ko so mi pomagali vstati, je nesrečni Gavran (strela ga udari!) prišedši k meni ves se tresoč, pošepetal na uho: „Ali ti nisem rekel, da ti živi iztrgam srcé!“ — Očim, lahko je mogoče, kar se mi zdi v tem otožnem času, da je

človeška zloba privedla Turke, da bi se maščevali nad menoj?»

«Maščevati se nad teboj? A čemu?», seže ji v besedo Stojan in nagrbanči čelo, da so se mu kar oči zaiskrile.

«To je to, kar nerada pripovedujem, toda vidim, da ni drugače, da moram vse povedati».

Na to je pripovedovala Ikonija, kakó jo je Gavran že od davna obletoval, kakó ji najavljal po ženah in možéh svojo ljubezen, kakó si naklonil celó očeta Nikodija, naj ji še on prigovarja, kakó je potem pri potoku čakal ná-njo ter jo spočetka lepo prosil, naposled pa se ji v največji razjarjenosti zagrozil, da ji táko zagode, da ga bo ves čas pomnila.

«Eh, vsega tega je kriv on, zagovednež. Strela ga udari! Počakaj, govedo!» — zakriči Stojan ves besen in takoj pošlje po svoje pomagače, katerim naroči, naj ujamejo in zvežejo Gavrana; županu pa je naročil, naj drugega dne zarano pozove skupaj vse občane, stare in mlade, moške in ženske pred občinsko hišo.

Gavrana že nekoliko dnij ni bilo v vasi. Pripovedovali so, da so ga videli v gozdu nad vasjó blizo medvedje jame. «Kakor bi ne imel vsa kolesca v redu», pripovedoval je nekdo, ki ga je videl; «hodi brez kučme in bos po gozdu, bije se ob prsi ter kliče z žalostnim glasom: „Gospod, pomiluj, Gospod, pomiluj!“

— a ko sem ga pozdravil in vprašal po zdravju, mi ni odgovoril ničesar, marveč zbežal od mene».

Harambaša je poslal nekoliko svojih hajdukov z nekaterimi kmeti, da v gozdu poiščejo in mu privedejo Gavrana.

* * *

Komaj je solnce pomolilo izza gor svojo glavo — že se je zbrala vsa vas pred vaško hišo. Na pročelju sedla sta harambaša in vaški župan na stol, na levo in desno so se posadili na trinožnike najstarejši gospodarji, a okrog njih so se drenjali ostali kmetje. Med tem so pripeljali iz gozda Gavrana, zvezanega in gologlavega, razpraskanega, bledega in takó obnemoglega, da so se kar nogé šibile pod njim. — Dva človeka morala sta ga držati. — Stojan je naročil, naj ga razvežejo ter mu dajo nekaj kaše in požirek žganjice. Ko se je zločinec nekoliko poživil, začne Stojan :

« Veš - li Gavran, čemu smo se zbrali danes takó rano ? »

« Zbrali ste se, da obsodite mene, novega Judeža », odvrne potihoma Gavran.

« Ali priznavaš, da si hudo grešil pred Bogom in pred ljudmi ? »

« Priznavam, toda prosim slavno sodišče, naj me obsodi k urni smrti, ker ne morem dalje prenašati muk, ki me trapijo ! »

«Pripoveduj nam po vrsti vse, da bo tvoja duša olajšana greha na tehtnici nadangela».

Gavran je poprosil še za požirek žganjice, na to pa, dobro se napivši iz čutare, je začel:

«Povem vam vse po resnici, kakor pred božjim Sodnikom, da bi mi pri poslednji sodbi ne bilo treba kaj več povedati. Vsa vas vé, kakó se mi je sreča povrnila. Postavil sem kočó, nakupil polja, vinograd in gozd — toda nihče v vasi ne vé, na kak način sem si vse pridobil. Moram vam vse povedati, kajti začetek mojega žalostnega konca sega nazaj do prejšnjih let.

Enkrat pred sedmimi leti ujela me je nevihta v središču naših gorâ. Bliski so se križali kakor ognjeni zmaji in treskalo je. Prihrula je toča ter odbijala veje z dreves v gozdu. Bliskalo in grmelo je takó okrog mene, da sem komaj živ zbežal v votlino. Ker v takem vremenu nisem mogel oditi, prenočeval sem v jami ter zaspal na svojem plašču. V spanju je prišel k meni starec z belo brado, segajočo do pasú; podprl se je ob leseno palico in me ogledoval.

„Kaj me gledaš?“, vprašam ga. On pa reče: „Ogledujem te, ali si človek, da ti dam nekaj za spomin“. A jaz mu odvrnem: „Dà, sem“. In on dé na to: „Sedemdeset korakov od uhoda nahaja se kamenita plošča, obrasla z mahom; pod to ploščo stoji lonec in v tem loncu je spravljeno tisoč asprov (droben denar). Pridobil sem si jih kot hajduk, čuval

jih kot puščavnik, hoteč jih poslati sv. Ivanu, toda umrl sem poprej nego sem jih poslal, ali komu naročil, naj to učini. Vstani, dvigni jih ter odnesi jih cerkvi za mojo dušo!» Starec, to izgovorivši, se je obrnil ter korakal v notranji del votline. Potoma je še enkrat obstal ter, ozrši se po meni, pokazal mi jedno mesto, obraslo z mahom. Na to se je dotaknil iste gole skale, ki se je kot vrata odprla pred njim. Videl sem zlate stopnice, po katerih je stopal starec, dokler ni izginil v oblakih».

«Za Boga, skregal se je s pametjo!», zaklicali so nekateri iz tolpe.

«Kaj, skregal se s pametjo», ugovarjali so drugi, «ima je še preveč».

«Pustite človeka, ki stoji pred sodiščem, da pové vse», reče resno župan.

«Skregal sem se s pametjo, pravite?», nadaljuje Gavran. «Takrat se še nisem skregal s pametjo. — Sprebudivši se takrat, dejal sem sam sebi: Kaj se človeku vse ne sanja? Čul sem že tisoč pravljič o zakladih, pa nikdar se mi še o nobenem ni sanjalo. Ni mi pa dalo mirú, da ne bi šel pogledat, če se mar ne nahaja sedemdeset korakov od votline kamenita plošča. Odštel sem jih in našel gosti mah, pod njim pa kamenito ploščo. Odstranivši mah z rokami ter odrezavši z nožem zemljo od plošče na vseh straneh, sem jo dvignil, toda z velikim trdom. Pod njo sta

bili dve opeki, pod njima lonec in v loncu srebrni denarji».

«Ali govoriš resnico?», zakličejo kmetje od vseh strani.

«Pomencal sem si oči. — Dà, nisem spal; bili so to denarji, ki so se takó svetili. Pobrskal sem po njih z rokami ter vsul si nekoliko perišč srebrnjakov za nedra. V tem sem se jel tresti, kakor mrzličen; zdelo se mi je, da mi plazijo po prsih mrzli gadje in škorpijoni. Zbežal sem iz jame. Solnce je bilo že izšlo. Ogrel sem se na njem ter se zopet zavedel. Ojačil pa sem se, videč polna nedra srebra.

Vrnivši se nazaj v votlino sem pobral vse do poslednjega novčiča ter radosten odšel domú. Toda, da tega ne pravim predolgo po nepotrebnem! Zlodej mi je šepetal: Morda nisi bedak, da bi nesel to menihom, ki imajo že brez tega vsega dovolj. In res nisem nesel denarja cerkvi, marveč postavil si kočó ter nakupil polja. — Žena mi je prigovarjala: Odnesi vsaj polovico cerkvi, da bi te Bog ne kaznoval! — Nisem je poslušal. — Kakor veste, umrla mi je naglo in jaz sem ostal sam. Postal sem ošaben, vladoželjen, toda pameti še nisem izgubil. Nekega dne sem po naključbi prišel k potoku Lipovici, kjer sem zagledal Ikonijo, ki je z nekolikimi ženskami prala perilo. Skrit za topolko sem jo opazoval. Čim dalje sem jo gledal, tem bolj sem bil prevzet vsled njene lepote. Rekel sem sam sebi: To je ženska, kakor bi je kmetica ne

bila rodila. Na mojo vero, dokaj zalša je nego vsa dekleta v Toplici. Marljiva je in pametna; ona je udova, jaz sem udovec, čemu bi se ne vzela? Od tega trenutka sem zgubil pamet. Bival sem poleg nje kakor senca, pošiljal k njej tudi druge svate ter naprosil očeta Nikodija, naj jo pregovori. Polovico zaklada hotel sem povrniti cerkvi. Vse je bilo zastonj.

Čakal sem na njo na bregu Lipovice, videl, kakó je brodila čez potok, rotil jo, naj me ne spravi v nesrečo. Odpahnila me je in padel sem satanu v naročje. Kakor sem jo imel rad do tega trenutka, takó sem jo sedaj sovražil. Mislil sem, da jo ujamem, pregriznem njen beli vrat ter se napijem njene krvi. Satan pa mi je pošepetal: Stoj! To ni nič! Ta slast traja le kratko. Radostnejše je, gledati jo od dné do dné, ko se bo zvijala kot kukavica. In takó me je vrag naučil, kaj imam učiniti».

Tú je Gavran umolknil ter vprto gledal v tlà. Vsa zbrana množica je umolknila, kakor bi bila v cerkvi.

«Povej vse po resnici in olajša se ti!», spodbujal je župan Gavrana.

«Povem vse, starosta», odvrne Gavran. «Vem, da moram umreti, torej se izpovem, kakor pri poslednji sodbi».

In zares je sem ter tje s prestankom in trdom pripovedoval tako-le: «Odšel sem k sandžak-begu na Prokuplje. V naši vasi, rekel sem mu, je neka mlada udova, kmetica, iz stare plemiške rodbine. Mi kmetje,

ki to vemo, skrivamo to našo tajnost. Toda zaman jo je skrivati. Ko bi jo beg sam videl, takoj bi to spoznal. A kaj še le, ko bi videl njenega sedemletnega sina! Tvoje sokolove oči, spoštovani beg, zagledale bi v njem takoj otroka iz velike hiše, kateremu je prirojeno, postati velik človek. Tvoj prijatelj sem, in kruh, ki ga imam, jém na tvoje in cesarjevo zdravje. Čujem, kaj pripovedujejo kmetje o tem otroku, ter vidim, da se družijo k njemu prazne sanjarije neumne raje. Vém, da ni moči, da bi bila zmožna potresti cesarstvo, toda greh bi bil, ko bi bedasta raja nekega dne po nepotrebnem umirala v boju in bi ti trpel ž njo. Bodi oče bednih ter zvest služabnik cesarjev, pošlji mladega plemiča v Carigrad, pa se zarano nauči služiti cesarju in državi. „Prideš o pravem času, zvesta raja“, reče mi beg, „nisi prišel rastonj. Itak je preteklo že več let, kar nismo pobirali otrok v onem kraju. Čas je, da poberemo junaško seme za cesarsko vojsko!“ Prestrašen po teh besedah sem dejal: Ne učini tega, spoštovani beg; raji izzročiš žalost, dobička pa ne boš imel mnogo od vsega tega, kajti vsi otroci teh revežev iz poslednjih let niso nič prida. Pošlji samó po tega. Ako le s tem nekoga razžalostiš, bo to samo jedna ženska, ki bo sicer jokala, pa se zopet pomiri, najde si moža ter se potolaži!»

«Takó», nadaljuje Gavran, globoko si oddahnil, «takó je bilo vse. Ne smem klicati za pričo niti Boga, niti sv. Ivana, toda verjemite mi, da nisem mislil, da

iz tega nastane to, kar je nastalo, da bodo nekatera dekleta ujeta, da poteče kri in pogori sv. cerkev. O nepravem času hotel sem se maščevati nad Ikonijo, o kateri sem nekdaj mislil, da bo kakor solnce ogrevala mojo hišo. In evo! namesto jedne grude snega, padla je ná-me cela gora leda ter pritisnila k tlom mene grešnika. Kaj sem učinil iz sebe in kaj iz vas? Pravico imate me ugonobiti!»

In Gavran je padel na kolena, poljuboval zemljo in klical: «Odpusti mi, zemlja, odpusti!»

Zbrana množica, stoječa okrog njega in okrog sodnikov, doslej še mirna, je komaj še dihalo. Ko pa je umolknil, jela se je podobno valovom gibati ter s krikom, tulenjem in oštevками zaletavati se v Gavrana, hoteča ga živega raztrgati. Nabili so ga ter okrvavljenega dvignili z rokami kviško, da ga odnesó na prazen prostor.

Harambaša Stojan je priskočil s svojimi hajduki ter iztrgal nesrečneža iz rok razjarjenih kmetov, kričeč na nje z gromovitim in groznim svojim glasom. «Ako takó hočete, pa vam ni treba sodišča. A če nočete sodišča, kje najdete pravico?»

Tolpa se je pomirila in sodniki so nadaljevali sodbo.

Vseh dvanajst najstarejših gospodarjev je takoj pripoznalo, da to strašansko krivdo mora Gavran plačati s svojo glavo. Starosta je vstal ter oglasil Gavranu obsodbo k smrti.

«Pravično je to!», zakriči Gavran, «prosim vas samo za urno smrt. Možgani so mi vskipeli od krika žen in praskotanja samostanskega požarja. Osvobodite me od teh muk!»

Nastalo je torej vprašanje, kake smrti ima nesrečnež umreti. Da bi bil ustreljen, zaboden z nožem, ubit s palico, ali obešen, to bi ne bilo zadostno povračilo. Bila bi to zanj le milost, za katero je prosil. On mora umreti v groznih in dolgih mukah. Nekateri iz tolpe, našuntani od žen, so stopili pred sodnike ter povedali splošno odobravajoč način, kakó ima umreti, na kar je sodišče razsodilo takó:

Gavranu imajo se za njegov grozni čin prepaliti pod koleni žile, a to z razbeljenim kamenom iz potoka, na katerem je iz skrivališča opazoval Ikonijo, — in takó pohabljen naj se vrže v jamo, kjer je vzdignil zaklad, ter naj se tam pusti, da bo umiral od gladú in žeje, ali da ga volki živega požró. Njegova kočá se požgé, njegovega polja ne sme nihče obdelovati, naj tam zaraste trnje, na to naj se ga polasti občina ter ga razdeli revežem.

Ta obsodba se je še istega dne izvršila nad nesrečnežem.

* * *

Pred večerom tistega dné so prišle žene k Ikoniji in starcu Simu, da jima povedó vse, kar se je zgodilo. Kakó je Gavran glasno prosil, naj mu ne palijo žil pod koleni, kakó je klical na pomoč, tulil od bolečin,

ko so mu razbeljen kamen deli pod kolena; kakó je naposled omedlel in kakó so ga, nemara že mrtvega, odnesli na nosilnicah v goro, da ga tam vržejo v votlino.

«Naj ga le, zagovedneža», reče trpko Ikonija, «saj mi je napravil dovolj grozne muke. On jih je okušal le za trenutek ter umrl, jaz pa sem ostala, da tarnam do svoje smrti. Naj ga le, zagovedneža!»

Tu je nakrat vstal v kôtu pri ognjišču stari ded Sima, ki je le redkokedaj spregovoril kako besedo, na veliko grozo sosedinj ter zakašljavši nekolikokrat, dejal tiho, toda karajoče: «To ni prav, sinaha! Ni dobro maščevati se, kajti Bog pravi: Moje je maščevanje!» — «Saj se je Bog maščeval nad njim; crkne v teh mukah kakor stekel pes in zverina bo glodala njegove kosti!», odgovori sosed.

«Tega ne vemo», reče starec. «Poprej se je zlodej, kateremu je prodal svojo dušo, maščeval nad njim. Bog kaznuje na drugačnejši način. „Moje je maščevanje!“, pravi Gospod. Na mojo vero, lahko bi vam mnogo pripovedoval o tem — toda ne spleča se!»

Po teh besedah je starec umolknil in ničesar ga ni moglo več pripraviti, da bi se bil spustil v razgovor. z ženskami.

V nastali noči Ikonija dolgo ni mogla zatisniti očesa, misleča na svoje dete, kaj bode iz njega. Kdo vé to, morda so ga Turki že umorili — in ako ga niso umorili, pa ga poturčijo. «Oh, jaz revna kuka-vica! — A moje sanje in nade?» In vse gorjé te

bridkosti se je razlilo na onega nesrečneža, ki ga je zakrivil. «Prav mu je; naj čuti še na tem svetu, kaj so peklenške muke, ker mi je živi izdrl srcé, zakril mi solnce življenja ter ogrenil življenje!» V tem pa se je spomnila Simovih besed: «Moje je maščevanje, pravi Gospod!» — Premišljevala jih je. Če je res, da je to rekel Bog, torej je greh, da si ljudje svoje maščevanje.

Pred svitanjem je nekoliko zadremala. Toda zopet se je vzdramila iz spanja. Zdelo se ji je, da vidi Gavrana, ki kakor želva plazi po vseh štirih, da ga čuje za Bogá in sv. Ivana prositi, naj mu dá kapljico vode, ker ves koprni od žeje.

Drugega dné je Ikonija otožna in zamišljena opravljala svoje domače delo, pretrgujoča sedaj pa sedaj celo vrsto mučnih občutkov in trpkih mislij z besedami: «Moje je maščevanje, pravi Gospod!», ki so se ji zdele kakor grom. Tú se ji je zdelo, da teh besed ne govori več starec Sima, marveč, da jih pri- naša veter iz votline v gorah. — In zopet je dejala sama sebi: «Ako je temu takó, tedaj ni prav, kar so storili vaščanje».

Drugo noč Ikonija zopet dolgo, dolgo ni mogla zaspati, obračajoča se sedaj na to, sedaj na drugo stran. Komar, obletavajoč njeno zalo lice, ji je godel dolgo, žalostno pesem. «Kaj mi pripoveduješ takó otožnega?», vprašala ga je, zatisnivši dolge trepalnice — in poslušaje pozorno tanko brenčanje, je zaspala.

V sanjah je zopet slišala Gavrana kričati s hripavim glasom: «Vode, kapljico vode!» Šla je v votlino, kjer je sedel na kamnu starec, bel kakor sneg, in čital iz zlatom okovane knjige, kakor sv. evangelij. Ta, zagledavši jo, jel je glasno čitati besedo za besedo: «Moje — je — maščevanje, pravi Gospod!» Vsako naslednjo besedo je izgovarjal z močnejšim glasom, da je to vzbudilo v gorah velikanski odmev, da je nastal iz tega pravi grom. Ko je že poslednji glas zginil v daljavi, čula je zopet Ikonija umirajoč šepet Gavranov: «Vode, vode, kapljico vode — za življenje in zdravje tvojega Ivana!»

Ikonija, prebudivša se, je vstala. Napolnivši svetilnico pred sliko sv. Petra z oljem, prižgala jo je ter prosila Boga za pomoč. Na to je dela v košek jedno pogačo, čebulo in kos sira ter si ga naprtila na hrbet. Vzemši v jedno roko čutaro z vinom, v drugo pa prazen vrč, napotila se je v goro naravnost k Gavranovi votlini, oddaljeni za dobre pol ure od vasi. Predno je v studencu napolnila vrč z vodo, predno je dospela do votline, se je že dobro zdanilo. — Obstavši pred njo, je poslušala: Resnica! — To niso bile več sanje, sedaj je razločno slišala Gavrana ječati: «Vode — vode — kapljico vode!»

Ikonija se je prekrizala in stopila v votlino.

Gavran je sključen v jednom kotu težko dihal. Obličje mu je od notranje vročine zarudelo, suh jezik mu je molel iz ust. Ikonija je namočila ruto z vodo

ter jo položila revežu na glavo; potem mu je vlila kapljico vina v odprta usta. Gavran je nehal ječati; s težavo je odprl oči, gledal jo dolgo, dolgo, ker ni mogel je spoznati. Ko mu je čez nekaj časa vlila zopet nekoliko vina v usta, je on, s težavo si oplaknivši suha usta, spregovoril s hripavim glasom: «Ti si angelj-božji!» Srcé Ikonije je bilo polno žalosti in niti sama ni mogla spregovoriti besede. Popustivši vrč z vodo, čutaro z vinom, pogačo in vse, kar je s seboj prinesla, pri njem, je šla vèn.

Oddahnila se je na svežem zraku, napolnenim z vonjavo, ki puhti ob svitu iz gozda, čuteča se vsa prevzeta po vonjavi prirode. Zdelo se ji je, da ta gozd je velikanska cerkev, napolnena s kadilom, in da od zgoraj, z modrega nebesnega oboka gleda na njo mati božja. «O mati božja!», šepetala je Ikonija, «o mati božja, ki si tudi na tem svetu prestala muke, ako sem prav učinila to, kar sem učinila, pa naj to služi v zdravje mojemu Ivanu, ako je še živ; če pa ni več živ, pa naj bo to za njegovo dušo!»

Druzega dné pred svitom odnesla je Ikonija k votlini staro plahto, nastruganega platna in cunj ter pustila vse to pred revežem z vrčem sveže vode, ki jo je v gori zajela. Tudi to pot je Gavran ni mogel spoznati, kajti še ga je kuhala vročnica in megla mu zakrivala oči. — Pri odhodu je zavalila Ikonija k vhodu v votlino debel kamen, da bi divja zverina ne mogla dospeti notri.

Tretjega dné zarano je šla Ikonija zopet obiskat reveža, nesoča mu vrč vode od studenca. Gavran je prosil, naj mu ga poda, da se napije. Ko se je dobro napil, mu je nekoliko odleglo, da se je zavel. Uprvi vanjo svoj pogled, ni mogel verjeti, da bi bila to zares Ikonija.

«Ali si ti, Ikonija, ali me nemara varajo moje oči?», reče ji.

Ni mu odgovorila, neprestano ga gledaje.

S težavo in bolestjo je Gavran po vseh štirih priplezal k njej. Ona je odstopila za korak nazaj. Gavran je poljubil zemljo, kjer je stala njena noga, ter zatarnal: «Ikonija! Bog ti daj srečo na tem in na onem svetu! Odpusti mi! Ko si mi povrnila življenje, reci mi, da mi tudi odpustiš!»

«Žejnega te morem napojiti, lačnega nasititi, toda odpustiti ti, Gavran, nikdar ne morem. Pravijo, da je Bog rekel: „Moje je maščevanje!“, prosi ga, da bi te on ne kaznoval», dejala je resno in žalostno Ikonija.

«Na tebi, žena, sem se več pregrešil nego proti Bogu! Dà, resnica, vidim, da me Bog kaznuje. Njegova kazen pa ni kakor človeška kazen. Trpim tukaj v votlini, iz katere izvira kakor ta potok, moj greh. On me kaznuje po tebi, toda takó, da mi dobrote skazuje. Bôdi zahvaljen Bog, ki je ustvaril žensko dobroto!»

IV.

Rizvan-beg in Husejin-aga.

Med krasnimi palačami na Bosporu je tudi jedna, ki se imenuje **A d e n i s t a n**, ki sloví po lepoti svojih številnih letovišč, raztrošenih po gajih najlepših dreves, kar jih rodita Anatolija in Rumelija. V prostornem njenem parku duhtelo je grmičje z Balkana, iglasta drevesa iz Dormitora, jesenje iz Kapavnika, lipe iz Macedonije, kostanji iz Rumelije, cedre iz Libanona, ciprese iz Anatolije. Cvetličji vrtovi, ovlaževani z vodometi in napajani s potočki, ki so se stekali iz mramorovih vodnjakov, bili so prepreženi z ograjami iz pomarančevih in limonovih dreves. Med drevjem je bilo razobešeno na tisoče velikih kletk z različnimi tiči, od malega palčka do skalnatega orla. Krdelo golobov in grlic je letalo v solnčnih žarkih pod modrim nebom in slavčki na prostem so prepevali o sladkih vezéh prave ljubezni.

Na stezi, ki je držala skozi drevored pomaranč iz velike palače k morskemu obrežju, bilo je privržano z zlatimi verižicami k pomarančam, pod katerimi so bile razprostrte srebrne preproge, na stotine pisanih papírg, ki so pozdravljale prišlece iz poslopja z verzi, citati iz arabščine, iz korana in s turškimi poslovicami. O poslopju samem pa so govorili, da kar se tiče bogastva in krasote, mu ni bilo najti enakega. Pozidal ga je Mahmud-paša Mihael-ogla, pesnik, veliki vezir

in zet sultana Mehmeda, ki se je polastil Carigrada. Postavil ga je z bogatim plenom, ki si ga je nabral pri vzetju Carigrada. V tem dvoru je zbiral okrog sebe in gostil pesnike iz Perzije, Misira, Anatolije, učene duhovnike ter učitelje iz vse države. Ker je imel Mahmud-paša pesniško imé „Adeni“, imenoval se je palača po njem Adenistan.

Sultan Ibrahim je daroval Adenistan svojemu zetu Rizvan-begu, ko mu je bil dal svojo hčer Mejrimo za ženo. Rizvan-beg, kot mlad janičar, se je odlikoval pri vzetju Bagdada Perzijancem toliko, da je sam veliki vezir Ahmed-paša javno proglasil, da se je le njegovi hrabrosti in izurjenosti zahvaliti za to, da je zmagalo turško orožje. Pri povratu z bojišča vzel ga je sultan v serajil kot Siliktar-ago.

Ta visoka stopinja dvorskega dostojanstva podelila se je le najboljšim junakom v turški vojski. In vsi Turki so priznali, da ni nikomur bolje pristajalo nesti na svojih rokah pred cesarjem leskečo se njegovo sabljo, na katero radi samega bleska dragega kamenja nisi mogel niti pogledati, nego novemu Siliktar-agi, sivo-okemu Rizvan-begu, ki se je odlikoval po visoki rasti, gibčnem telesu in gosposki hoji.

Kje in kakó je videla najmlajša sultanova hčerka mladega Siliktarja, to sta vedela le ona in Rizvan-beg sama. Toda še le, ko je sultan nekega dne opomnil Mejrimo, ki jo je smatral za najboljšo in najbistrejšo dete, na močitev, rekla mu je ta narav-

nost in odločno, da je čula že toliko praviti o hrabrosti in dobroti Rizvan-bega, da ne more biti srečna, ako ga ji sultan ne dá za možá. Takó je postal Rizvan-beg veliki vezir, cesarjev zet in gospodar Adenistana. Svatba se je praznovala na slaven način, o kateri se je govorilo na daljavo in širjavo po državi ter so se céle knjige pisale o njej v Frankistanu (t. j. v Evropi).

Kak mesec po svatbi je došel v palačo novega velikega vezira neki janičar. Kapudži-paša*) je dejal, da, se imenuje Husejin, da oskrbuje z živežem straže, čuvajoče serajil (cesarsko palačo) v Adrijanopolju, in da je prišel le zaradi tega v Carigrad, da bi s cesarkim velikim vezirjem Rizvan-begom spregovoril nekoliko besed na samem. Po oglasu Kapudži-paše je Rizvan-beg takój naročil, da mu pripeljejo janičarja v sprejemno sobo. Ko je stari janičar v žoltih čevljih stopil pokorno in udano na sobin prag, je mladi vezir vstal s svoje perzijske preproge, podal starcu obé roki, ne pustivši mu pasti na tla, ter po turško ga pozdravljaše nagnil na desno in dejal: «Med tolikimi radostmi, s katerimi me je Allah (slava mu) obsipal, ta današnja ni najmanjša! O dragi moj Lalo, stric moj in prvi moj učitelj, bôdi mi pozdravljen! in peljavši ga za rokó, posadil ga je poleg sebe na preprogo. S spoštljivostjo pravega Turka, pustil se je starec

*) Kapudži-paša = načelnik dvorne straže.

posaditi kakor dete, toda takój, ko je velik vezir spustil njegovo roko, je vstal ter z veliko spoštljivostjo odstopil od preproge, priklonil se vezirju ter z rokama, prekrižanima na prsih, stal pred njim kakor kip.

«Ne, ne, dragi prijatelj, dobri moj Lalo, ti moraš sesti poleg mene. To je tvoja hiša. Predno me je cesar (neskončna mu bôdi slava) obsipal s svojimi darovi, si me ti prvi obdaroval. Naučil si me, kakó imam ravnati s puško, sekati s sabljo ter metati kopje. Brez tebe bi ne bil danes cesarski vezir!»

«Ti bi bil cesarski vezir, ko bi tudi ne hotel tega cesar, kajti takó ti je pisano v usodi», reče mirno in prepričevalno Husejin. «Ko sem začul to novico v Adrijanopolju, rekel sem svojemu tovarišu: Vedel sem, da se takó zgodi. Pusti me, da si ga grem ogledat, in dasi bom poslednji, hočem mu ipak voščiti srečo. Pa tudi dar imam pripravljen zanj. Majhen in reven je sicer, toda moj vezir ima velikodušno in plemenito srcé, pa ga radovoljno sprejme od Husejina!» In Husejin se je vzravnal, vzel iz usnjatega rdečega pasú nekaj zavitega v zelenem robcu, iz katerega, ko ga je razgrnil, je izvlekel zopet rdeč robec, posut s srebrnimi in zlatimi okraski, a iz tega nekaj zavitega v svilnino, tanko kot pajčevina. Ko je začel še to razvijati z velikimi in debelimi prsti, tresli sta se mu roki. Spoznavši, da tega sam ne more razmotati, pristopil je z največjo spoštljivostjo, globoko se priklonivši, k mlademu vezirju ter položil mu oni tanki

svilnat robec na koleno, pa zopet stopil nekoliko korakov nazaj, gledaje molčé pred sé.

Rizvan-beg, začudeno pogledavši starega janičarja, pa zopet svilnat robec, ga je razvil ter vzel iz njega kos zeló tankega platna, na enem koncu prižasto izšivanega, kjer so se spajale modre zvezdice z rdečimi križci v krogu z zlatimi vejami. Zlate niti so že otemnele in pozelenele, toda modre in črne so še ohranile svojo barvo. Jedna stran tega platna ni bila odrezana; visele so od nje nepravilne niti, kakor bi bila ta stran od nekod odtrgana.

«Kaj je to, Lalo?», vpraša vezir, dvignivši kvišku ta košček platna, ne pustivši ga izpred očíj.

«Ko smo te vzeli tvoji materi, držal si se krepko z obema rokama za njen desni rokav. Odtrgavši te od nje, nesel sem te v svojem naročju, ti pa si odnesel v svojih rokah ta košček njenega rokava. Dolgo, dolgo nisem mogel pozabiti na uporni pogled tvoje matere, ki je padla na tla. Dà, tudi sedaj (in janičar je zatisnil trepalnice), ako zaprem oči, vidim njen pogled. — Vzel sem ta odtržek in ga shranil kot nekaj dragocenega. Revež sem, zato ti ne morem razodeti svojega veselja z dragocenejšim darom. Namenil sem se pa, da ti prinesem to velepomembno reč!»

Rizvan je urno poskočil in s tresočimi se rokami razprostrl odtržek rokava svoje matere, gledal nanj z izbuljenimi očmi, kakor bi čital tajne besede v onem vezenju — dvignil ga kviško ter s spošto-

vanjem, v katerem je bila opaziti ljubezen s pobožno grozo, pritisnil ga na svoje čelo, na usta, na srcé in zopet na usta. Na to je pristopil k starcu, objel ga ter, izvlekši izza svojega svilnatega pasú tanek čerkezki nož z držajem iz slonove kosti, bogato posut z dragocenimi kameni, vtaknil mu ga v tuvolišče za pas. Na to ga je prijel za obe roki, posadil ga na svoje mesto ter sam sedel na njegovo. Starcu so solze stopile v oči. Gladé si z rokó sivo brado, ponavljal je nekolikokrat potihoma: «Allah! Allah! Bog je velik!»

Rizvan, shranivši odtržek rokava za nedra, je dejal: «Se-li spominjaš, kakó se je zgodilo vse to? Dokler si bil naš učitelj v serajilu, nisi nikdar nič črhnil o tem».

«Takó zapoveduje star cesarski ukaz. Dvorni pažeti ne smejo vedeti za svoj rojstni kraj in za svojo rodbino. Cesar je njih oče, celica njih domačija, in junaku je dovolj, če ima v sablji svojo sestro. Danes pa je s teboj drugače; postal si cesarski vezir. Velikan mora imeti veliko srcé. To si ti imel že poprej, predno si postal cesarski vezir. Sedaj ti ne bo škodovalo, ako poizveš, da tvoja domovina je Sîrf vijalet, mati tvoja pa je nevernica. Toda kaka nevernica! Kmetica, ki ima take oči, kakor najkrasnejša turška gospa. Ko sem te ji iztrgal, me je ona, zgrudivši se na tla, pogledala s svojimi velikimi očmi izpod dolgih trepalnic — da je ta njen pogled presunil moje srcé kakor

ostra sablja. Z očmi poslala je za menoj očitane, ki me je zadelo kakor krogla. Zdelo se mi je, kakor bi mi takrat rekla: „Kaj ne veš, da sem vezirjeva mati?“»

Mladi vezir, globoko se zamislivši, je potrt dolgo molčal, — naposled pa rekel: «Premišlujem, ali je moja mati še živa? Nemara je še živa, pa se bori z revščino, med tem ko jaz hodim po svili in žametu? Kaj neki poreče na to Bog, ki vse vidi in vse vé?»

«Prej je mrtva, nego živa», omeni Husejin; «nevernice to težko preživé, ako jim cesarska roka iztrga srcé iz telesa».

«Vendar še ne veš, ali je umrla? Blagi moj Lalo, opravi za tvojega vezirja neko službo. Pojdi v Sîrf vijalet, v mojo rojstno vas ter povprašuj po njej. Ako je živa, pripelji mi jo semkaj; ako je umrla, razdeli med reveže tisoč „asprov“, izkoplji vodnjak poleg ceste, da si pri njem žejni popotnik ohladi svojo žejo z besedami: „Bog ji odpusti!“ Tu imaš mošnje z denarji za pot tje in nazaj».

Stari janičar, pozdravivši poveljnika po turškem običaju z desno roko, je dejal: «Pojdem!»

In takoj je odšel.

* * *

Husejin-aga je sporočil svojemu tovarišu ukaz Rumili-Belger-bega, naj pusti staremu janičarju oditi, ne da bi ga vprašal, kam gre. — Pred svojim odhodom iz Adrijanopolja se je Husejin še dolgo razgo-

varjal s svojo ženo, ki je bila jedna tistih deklet, katere so Turki ujeli pri samostanu sv. Ivana. Že poprej je slišal od nje, da se je mati Rizvana imenovala Ikonija, da je bila iz vasi Ležimira v topliškem okraju; sedaj je še znovič zahteval od nje, naj mu še enkrat jasno pové vse, na to pa se je napotil v spremstvu deseterih jezdecev proti Toplici, nesoč seboj cesarska pisma na vse sandžak-bege in paše.

V Prokuplji je izvedel, da Ikonija še živi.

Nekega dne je s svojo četo in z drugimi deseterimi jezdec, ki mu jih je dal topliški beg, ter z jednim zamorcem, oblečenem v zeleno obleko, pridirjal pred občinsko hišo v Ležimiru.

V Ležimiru se je marsikaj spremenilo. Starec Sima je že davno umrl, isto takó stari župan in večina onih gospodarjev, ki so obsodili Gavrana, kateri pa je živel še vedno. Ali bil je že ves osivel in črnega obraza. Priplesal je iz votline v neko koč, ki so mu jo postavili kmetje na nekem griču na suhem prostoru. V tem, da je po takih mukah, prepuščen v votlini divjim zverinam, ostal živ, videli so kmetje nekak božji čudež; — dà, tudi Gavran sam je resno pripovedoval ljudém, da mu je Bog poslal angela, ki ga je hladil s čisto vodo in napajal z vinom, in kateri mu je govoril le besede: «Moje je maščevanje, pravi Gospod!» —

Ikonija je prihajala vsako soboto na živi njegov grob, prinašala mu jedi in vina, ter hodila vsako leto

na razvaline cerkve sv. Ivana, da se je tú najokala do sitega. Ni še imela petdeset let, toda vsled žalosti in muk je pred časom osivela. Gostim in osivelim njenim lasem pa so se kaj čudno prilegale njene velike, toda še vedno bistre oči. V obličju, sedaj neprestano bledem, bil je opaziti mir in pod njim komaj opazljivi sledovi velike žalosti. Možje, žene, stari in mladi so jo klicali „teto Ikonijo“, radi ljubezni in spoštovanja. Nikdar ni šla na zabave, vendar, ako je bil kdo bolan, ako se je kje pripetila nesreča, ali je kje kdo umrl, tu je bila Ikonija prva, da je pomagala s svêtom in tolažbo — ter ob enem dala odduška tudi svojim solzam. — —

Danes je bila zopet vsa vas prestrašena po prihodu Turkov in prižastega zamorca. Zbrani kmetje pred občinsko hišo so poizvedeli od župana, da je prišel ukaz od okrajnega bega, naj brez vseh ovir dajo Husejinu Ikonijo, da jo ta odpelje v Carigrad.

«Okrajni beg je še ukazal», ponovil je župan, «da naj jo damo brez ovir, ako hočemo, da nam ostanejo glave na ramah!»

«A kaj bo delala teta Ikonija v Stambulu?», kričali so kmetje.

«Cesar jo mora imeti!», seže jim v besedo Husejin, ki je, kakor vsak janičar, govoril srbski. «Cesar jo že nekje potrebuje, ker imam v rokah njegov ukaz, da jo pripeljem k cesarskemu vezirju!»

«A kaj bo delala teta, Ikonija pri cesarju in cesarskem vezirju?» vprašajo zopet kmetje.

«Cesarju je menda žal», reče resno Husejin, «da mora krmiti morske ribe z dekleti iz haremov, torej hoče poskusiti krmiti jih s starimi babami!»

«Resnica, svobodno ti je, zbijati z nami take šale. Toda kdo vé? Pri vas Turkih je marsikaj mogoče», odgovoré mu nekateri iz gnječe.

Med tem so prihrule ženske in ž njimi je bila prišla tudi Ikonija, po katero je bil poslal župan, da bi ji povedal, kaj in kakó je. Ikoniji se je stisnilo srcé; obledela je kakor stena občinske hiše, toda urno se je premagala in dejala:

«Ne brigajte se zá-me, dragi bratje in sestre, da si zopet ne nakopljete nadloge nad vso vas. Moramo se pokoriti cesarski volji. Ne bojim se stopiti pred cesarja. Povem mu odkritosrčno, da sem krmila in napajala z vinom gorske hajduke, ker ti so branili nas reveže pred nasilniki in cesarskimi odpadniki. Vidite, ne bojim se cesarja, toda bojim se nekaj drugega!» In usta Ikonije so krčevito strepetala, oči se ji napolnile s solzami.

Od več strani so ljudjé klicali na njo, naj pové, kaj je to „nekaj drugega“.

«Znajte torej», začne Ikonija, «bojim se, da je še živ moj sin, ki mi ga je vzel cesar pred več nego dvajsetimi leti. Če je še živ, ima gotovo junaško srcé, kakor njegov oče, in ker sovraži krivico, je

lahko mogoče, da je cesarske vezirje s čem razžalil, ki so ga za to obsodili k smrti. Nemara je pred svojo smrtjo še prosil cesarja, da bi smel poslednjokrat videti svojo mater. Cesar, kot milostljiv vladar, je dovolil, da se izpolni obsojenčeva poslednja volja».

Ikonija je zaplakala, ženske so zacvilile; nastal je krik, da sta župan in Husejin - aga imela kaj opraviiti, predno sta jih pomirila.

«Vidiš, aga», dejal je starosta, hoteč opravičiti ženski krik, «v našem narodu je udomačena poslovica, ki dé: Ne daj Bog, da bi se pripetilo otroku, česar mu želi mati!»

«Žena ni povsod žena, toda mati je povsod mati», odvrne uljudno Husejin. «Tudi pri nas ni drugače, a mi smo turške vere. — Toda starosta in ti cesarska raja — znajte, da imam od tod petnajst dnij do Carigrada! Naj se Ikonija pripravi to noč, da jutri, ako Bog dá, zgodaj odrinemo». —

Husejin - aga, kot izkušen vojak, je razstavil straže okrog vasi ter rekel županu, da mu odseka glavo, ako Ikonija zgine čez noč. — Kmetje so se zbrali na tajno posvetovanje, kaj jim je storiti. Mislili so že poslati poslanca, da poišče Mileta, sinovca Stojana-harambaše, ki je bil že pod zemljo, naj takoj dospé s svojo četo k Ležimiru, — toda Ikonija jih je prosila, naj ne učinijo tega. Saj se ne izplača, da bi radi nje koga zbolela glava.

D drugega dné zarano je prišel Husejin-aga s svojimi Turki in zamorcem pred njeno hišo. Ikonija, poljubivši Makreno, kateri je prepustila svojo domačijo, in poslovivši se s kmeticami, starimi in mladimi, poklonila se je županu in gospodarjem, prosé jih odpuščanja, če se morda na tem svetu več ne vidijo, — na to pa se je prekrizala in sedla v pripravljen turški voz.

Ko so odhajali iz vasi, je še zaklicala: «Počakaj še nekoliko, aga! Pozabila sem, pustiti svojim rojakom nekaj v spomin».

Husejin je ustavil svojo četo in svoj voz ter zaklical na kmete, ki so žalostno gledali za njimi. — Priteklo je nekaj mladeničev. — Ikonija, dvignivši plahto, ki je bila popeta čez obroče na vozu, je zaklicala:

«O Ristifor in ti Milovan, recita moji Makreni, botri Marti, — a tudi županu in vsem vaščanom: zapuščam vam v spomin onega reveža v gorah. Bog ne daj, da bi si z grehom očrnili dušo ter ga pustili brez mene umreti od glada. — Sedaj pa z Bogom! — Bog in sv. Ivan bodi vam v pomoč!»

V.

Ikonija v Carigradu.

V glavnih carigrajskih ulicah, ki držé od starega serajila k Sulejmanovi džamiji, zbrala se je gosta truma

naroda. Janičarji, vstopivši se v vrsto, so le s težavo zadrževali navale ljudstva, ki je hotelo zaplaviti cesto sredi ulice, po kateri je imel iti sultan s svojo družino v džamijo.

V prvem nadstropju neke dvonadstropne hiše je sedela pri oknu, zakritem z bršljanom, stara srbska kmetica in še jedna mlada, dovolj debela ženska, oblečena po turškem kroju. Kmetica je bila Ikonija, a debela Turkinja je bila žena Husejin-age, ki se je kot Srbkinja imenovala Marica. Kot zajetnico na božji poti pri sv. Ivanu dal jo je Sandžak-beg zastonj Husejin-agi, junaškemu, hladnokrvnemu janičarju, kateri jo je takój vzel za ženo, nazvavši jo radi njene lepote „Šeker-Mara“ (sladkorček). Po letih bila bi že lahko Husejinova hči; ni ga pa mogla dovolj prehvaliti Ikoniji, češ, kakó vrl človek je ta stari janičar. „Boga mi“, pravi ji, «nosi me kakor na pavoli, delam ž njim, kar hočem, molim še po srbski, kakor nekdam; dà, celó sam mi je prinesel enkrat staro sliko Matere božje; živim brez skrbi, kakor riba v vodi. Ne kličem ga drugače nego Karakondžul-efendi (čarodejnik), on pa mi zato odgovarja: „džamum“, „kuzum“ — srcé moje, jagnetce moje!»

Sedé na naslonjaču, stoječem ob oknu, zrli sta skozi bršljanovo omrežje doli na ulico, — za njima pa je stal pokorno in resno stari janičar.

„Evo! Asas-paša in Alaj-cauš dirjata ter razglašata padišahov prihod. Odpri dobro oči, da ti po-

kažem vezirja, da si ga dobro ogledaš, da se ne prestrašiš, ko te popeljem k njemu», reče Husejin Ikoniji.

«Ne ustrašim se ga, naj bi bil še takó grozen», odvrne mirno Ikonija: «samó pokaži mi ga!»

V tem je šla mimo četa telesne straže v rdečih suknenih koničastih čepicah na glavi, v temno zelenih kaftanih (plaščih), brez orožja, samó z dolgimi zelenimi palicami v rokah. Za njimi je korakala četa janičarjev v dolгих zakrivljenih kučmah iz sivega sukna na glavi, v zelenih plaščih, čijih krila so bila pripeta k pasu, v žoltih hlačah in rdečih čevljih s handžarji za rdečimi pasovi in dolgimi puškami na ramah, a za kučmo — lesene žlice.

Husejin jih je radoštno gledal ter zaklical s srcem razširjenim od veselja: «Glej, cesarski sinovi, aferim!»

Za temi je šla četa vrtnarjev, oblečenih kakor janičarji, le kučme so imeli iz rdečega sukna. Za njimi so korakali krepki sekirnikarji v škarlatastih plaščih in belih turbanih, nesoči v rokah srebrne sekire.

Za njimi so gnali dvanajst rujavih žrebcev iz Kurdistana s pozlačenimi jermeni ter s sedli, pokritimi z medvedjimi kožami. Gonjači, ki so jih vodili, bili so oblečeni v žolto sukнено opravo, opasano s carigrajskimi pasovi iz žolte svile. — Za cesarskimi žrebci so korakali lovci v škarlatastih plaščih in s tigrovo kožo na levih ramah, s srebrom okovanimi puškami v rokah, s handžarji in s srebrom okovanimi

samokresi za pasom. Za njimi je jezdaril oddelek spahijev. Človek ne vé, kaj naj ogleduje, poprej ljudi ali konje. Spahiji, odbrani po dostojanstvu in junaštvu, so imeli na sebi široke rdeče hlače, zelene plašče, na prsih oklepe s srebrnimi trakovi, od desne rame so jim viseli tuli iz rdečega žameta z zlatom obšiti. Na glavi so imeli pozlačene čake, obkoljene z belo nizko streho okrog čela. V desni roki so držali kopja, a poleg beder so imeli krive damascenke (sablje). Tudi konjska oprava je bila bogata; vse je bilo prešito na njih s svilnatimi nitimi in s srebrom. Sedla nekaterih so bila pokrita z žoltim, drugih z vijoličastim suknom, okrog katerega so viseli srebrni trakovi.

Za njimi je jezdaril Spahi-paša na krasnem arab-skem konju, oblečen sicer, kakor drugi spahiji, samó da mu je z belega turbana na zlati strešici plapolal visok, bel šapelj. Okras njegovega konja je bil iz zlata.

Poleg njega je korakalo šest dečkov, v malih rdečih, ovčjih kučmah, v rdečih plaščih in žoltih hlačah.

Sedaj je došel drugi cesarski oddelek: dvanajst vrancev s srebrnimi jermeni. Na obeh straneh njihovih sedel bili so obešeni srebrni, okrogli ščiti, ozalšani z rubini. Gonjači, vsikdar po dva in dva pri enem konju, bili so oblečeni v rdeče sukno, na glavi so imeli visoke rdeče čake z dolgimi šapelji iz plave svile.

Takoj za njimi je šel tretji oddelek: dvanajst kakor mleko belih arabskih žrebcev z gostimi, celó

do tal segajočimi repovi. Njih jermenje je bilo okrašeno s čistim zlatom. K sedlu iz plavega žameta so bili pripeti zlati ščiti, ozalšani s safirji. Gonjači so imeli bele čake, a preko belih hlač plave plašče. Za njimi je jezdarila na konjih četa janičarjev v rdečih plaščih in zelenih hlačah, z zlatimi trakovi na prsih, belimi čeladami z zlatimi strešicami in z zlatimi šapelji na glavi.

Za temi je jezdaril na visokem vrancu janičarski aga, imajoč na sebi plašč iz zelenega atlasa, široko obrobljen s soboljevino, suknjo iste barve, a rokave iz belega atlasa, široke hlače iz rdečega sukna in žolte škornje. Za svilnatim pasom je nosil bogato ozalšan handžar. Jermenje njegovega vranca je bilo okrašeno s čistim srebrom. Poleg njega na obeh straneh je korakalo šest zalih mladeničev v janičarski opravi, s krasno izdelanimi tuli na hrbtih.

«Poglej no, našega ago», zakliče Husejin Ikoniji, sunivši jo v svoji oduševljenosti ne preveč nežno med rebra. In prekrizavši roke na prsi, priklanjal se je svojemu gospodu, ki gotovo ni slutil, da ga za mrežo pozdravlja janičar.

Na to je šlo krdelo sodnikov, duhovnikov in učiteljev v belih turbanih, zelenih kaftanih ter mehkih škornjah iz rdečega safijana, za njimi četa šejkov, Mohamedovih potomcev, v velikih, zelenih turbanih, za temi zastopnik muftijev v belem turbanu in belem kaftanu, — a za temi velikaši, age iz cesarskega

serajila, kadiaskeri, begler-begi, paše in vezirji, vsi s sabljami in handžari, ozalšanimi z dragim kamenjem, v turbanih iz kažmirskih in hindustanskih tankih tkanin raznih barv in raznega kroja, nekateri v kožuhih iz rdečega beneškega sukna, nekateri v rdečih plaščih iz žameta, obrobljeni z zlatimi in srebrnimi trakovi, s soboljevino in dragimi lisičjimi kožuhovinami.

«Odpri sedaj oči in dobro pazi», zakričí Husejin Ikoniji, «sedaj pride naš vezir».

Ikonija, pritisnivši čelo na mrežo, je uprto zrla na ulico. Srcé ji je začelo urneje utripati, dasi sama ni vedela zakaj, morda zaradi tega, ker je Husejin nepričakovano zakričal na njo.

Trije mladeniči, veliki in zali, šli so korakoma v oklepih in srebrnih čeladah. Mladenič, stopajoč v sredi, je nesel kopje in tri konjske repove, a ona dva na straneh sta nesla na ramah šestoglate čakune. Za njimi je korakalo v vrstah dvanajst otrok, po štiri v jedni vrsti. Otroci v prvi vrsti so bili oblečeni v žolto, v drugi v rdečo, a v tretji v zeleno svilnato obleko, da je bila videti vsled tega vsa skupina kakor živ vrt poln tulipanov.

Za njimi jezdil je na visokem anatolskem žrebcu jabolčno sive barve mlad človek. Njegov plašč iz črnega žameta bil je takó bogato vezan z zlatom, da je le tú pa tam kupal skozi vezenje, v podobi vej in grozdov, črni žamet. Na prsih je imel široke zlate trakove, za svilnatim pasom handžar, v čegar ročaj

je bilo vdelano dokaj smaragdov in rubinov. Na glavi je imel zlato čelado s tanko belo strešico, na njej nad čelom dve zvezdici iz dragega kamenja in dva šapelja iz črnega nojevega perja. Prednji del njegovega sedla je bil iz zelenega žameta, obšit z zlatom in biserji. Stremeni sta bili iz zlata, isto takó tudi uzda, od katere je na vsaki strani viselo dvanajst kitic drobnih biserov in dvanajst kitic velikih koral. Njegov konj je imel na čelu šapelj, zasajen v srebrn tulipan, na čelu med očesoma pa talisman z velikim smaragdom, okrog katerega so se lesketali v treh vrstah dijamanti, rubini in safirji. Z zlatom okovano jermenje z dolgimi franžami iz čistega srebra je držalo na žrebčevih širokih prsih veliko zvezdo iz rubinov ter nad njo polmesec iz dijamantov. Konj in jezdec sta se kar lesketala na solncu od zlata in dragega kamenja, da je bilo veselje pogledati ga. Jezdec je sedel kakor prikovan na sedlu, tiho, prijazno, skoro pokorno se oziraje na obé strani. Njegov konj pa, kakor bi se bahal s svojo opravo in svojim junakom, je korakal ponosno, da so se mu kar iskre sipale izpod kopit, pripogibaje svoj labudji vrat časih nizko k tlom, kakor bi se uklanjal revežem ter nižje vrste ljudém, ki so izza janičarjevih hrbtov zrli na to izobilje, časih pa zopet ošabno dvignil kviško glavo, kakor bi nestrpno opazoval, če se mar krilasti Pegaz ni skril osramočen za srebrne oblake modrega neba.

Mladi jezdec, prišedši navštric z mrežo zadelnega okna, je uprl vanj svoj pogled, kakor bi hotel sneti ž njega mrežo. Mreže sicer ni mogel sneti, toda za to ni odtrgal od njega svojih očij, dokler ga ponosni konj ni odnesel dalje v sprevodu, — v to živo reko, nesočo s seboj zlato, srebro in drago kamenje.

Ikonija je dobro pogledala vezirja. Njen pogled se mu je vtisnil v spomin, in on ga je nesel dalje s seboj po ulici. Bila je razburjena, bleda in zamišljena, oziraje se neprestano za njim. Srdce ji je močno udarilo: komaj je dihala, kakor bi se bila nečesa ustrašila. Zdelo se ji je, da je njeno srdce in njena duša odletela po ulici ter ostalo le omedlelo truplo, uprto s čelom ob mrežo. Še le, ko je Husejin zaklical: «Tù gre padišah!», se je zganila.

Janičar je padel na kolena ter, sklenivši roki na prsi, priklonil glavo k levemu ramenu in zatisnil oči. In ko je pokazal takó po janičarskem načinu, da je pripravljen položiti za gospodarja svojo glavo, se je potihoma zopet dvignil ter dejal kakor sam sebi: «Padišah čok jaša!» (živio padišah). Ikonija je zapazila med pozlačenimi klobuki Pejkov in visokimi šapelji Solakov postarnega Turčina s tremi črnimi šapelji na beli čeladi, v plašču iz srebrne tkanine, na belem konju. Videla je dalje, kakó je nekdo izmed cesarjevega spremstva razmetaval srebrni dež „asprov“ med tolpo národa, ki je še z burnejšim kričanjem želela padišahu srečo in zdravje, rovaje se za novce na tlaku.

«Si-li videla cesarja?», vprašal je stari Husejin Ikonijo ves prevzet.

«Ne šteje mi tega, aga, za greh, in cesar naj mi tudi odpusti, toda ne morem reči, da bi ga bila dobro videla».

«Ej, nesrečnica, ti nisi videla cesarja? Torej tudi nisi videla Kizlar-age ž njegovim Kara-ago, niti Kali-age ž njegovimi belimi evnuhi, niti cesarskega Silik-tarja, nesočega cesarjevo sabljo, niti njegovega Ibrik-tarja, ki je nesel zlato vazo, niti Rikabrade, ki drži uzdo njegovega konja, niti njegovega Dulbendarja, ki mu zavezuje turban ter ž njim pozdravlja moslemine? Torej nisi videla tega, kar je najlepše, a vendar so šli vsi mimo tebe pred padišahom».

«Zagledala sem se, istina, v tvojega vezirja. Videla sem dovolj, zagledavši njega; že ta pogled mi je zaslepil oči. Dà, povem resnico, zdelo se mi je, kakor bi bila te njegove oči in to čelo že nekje videla, pa sem jela z glupim svojim razumom premišljevali, kje bi ga bila videla.

«A kakó ti je bil všeč cesarski sprevod?», vpraša aga, obrnivši govorico na drugo stran.

«Ni mu kaj reči, Turčija je država! Gledaje to moč in bliščobo, mislila sem si: takó je bilo tudi pri nas, dokler smo še imeli svoje cesarje. Ko bi, moj aga, slišal naše guslarje, kadar jamejo pripovedovati, kakó je bilo nekdanj pri nas. Če ne bolje, slabeje gotovo ne!»

«Ne, ne», odvrne prepričevalno stari janičar, «bolje že ni moglo biti. Razumnejši, nego si ti, so mi dejali: «Mal der Hindustan, akl der Frengistan, hižmet der ali Osman», t. j. nič ni višjega nad bogastvo Hindustana, razum Frengistana (Evrope) in lesk Osmanjije (Turčije)!»

Lahko ti je, aga, takó govoriti. Ko bi korakali po tem trgu trije srbski vojvodi: Miloš Obilič, Ivan Kosančič ter Milan iz naše Toplice, verjemi mi, da bi vse mesto strmelo in sam sultan in njegov veliki vezir bi hitela posipati njima pot z „aspri“.

Janičar se je nasmehnil, mahnil z rokó, kakor bi hotel reči: «Pustiva to, žena!»

«Ko bi bil videl Milana Toplico», začela je ponosno pripovedovati Ikonija z iskrečimi očmi in z jasnim obličjem, kakor bi pripovedovala nekaj, kar je sama videla. «Ko bi videl Toplico, kedar se, junak, oblači. Najpoprej vzame svilnato srajco, ki ni niti tkana niti predena, marveč izdelana kakor iz čistega zlata, navleče na njo jeklen oklep, potem rdeč plašč, nanj pa tri lesketajoče se široke trakove; jeden je fin, drugi gibčen, a na tretjem je ušita kača, ki ima kviško dvignjeno glavo, v kateri drži dijamant, dragoceni kamen. Pod grlom na trakovih visé gumbi, a na njih steklena čaša. Na to obleče hlače z zaponkami, a na njih je tri sto zlatih gumb do kolena; potem navleče carigrajske škornje, pokrije se s čelado z dvanajste-

rimi peresi, s trinajstim nojevim perom, ki, zamotavši se v klobčič, dé — — — »

«A kam si vendar zašla, kaj vse premišljuješ?», seže ji Husejin v besedo. — «Pojdiva, do vezirjevega gradú je še daleč!»



Ikonija, Šeker-Kaduna in Husejin-aga odpeljali so se v vezirjevi kočiji iz Carigrada v Adenistan. Na bregu penastega morja sta jih pozdravila Kizlar-aga in Kapu-aga, prvi v beli, drugi v rdeči visoki kučmi, v plaščih, okrašenih s soboljevino. Za njima je stalo na obeh straneh šest belih in šest črnih evnuhov, nekoliko vrtnarjev in več dvornih služabnikov, med katerimi si je ogledala Ikonija zlasti Tutuča-pašo, oskrbnika papig, z dvema prižastima krilama na nizkem turbanu ter s prižasto palico s kraguljčki v roki. Poleg njega je stal Bulbudži-paša, oskrbnik slavčkov, z jastrebovim krilom na čelu in srebrnim ptičem na palici, katero je držal v roki.

Ikonija se je odločno branila, ko sta ji Husejin-aga in njegova žena prigovarjala, ko se je vsedala v kočijo, naj dene ná-se turški plašč ter takó odrinè iz Carigrada skozi Bospor v beli soboljevini z raznimi okraski med belimi franžami. Bele kratke njene kite so bile privezane k vratu s črnim svilnatim robcem.

Ko sta jo zavila Kizlar-aga in Kapu-aga v nekaj kaftan iz težke zelene svile z zlatim okrajcem, ni spre-

govorila niti besedice. Ko je pristopil k njej Kizlar-aga, je obledela in se vsa tresla; — na to, nasmehnivši se, je prosila Husejina: «Reci mu, prosim te, aga, naj si ne misli, da se ga bojim. Vsikdar, kadarkoli zagledam zamorca, se vsa tresem, dasi tudi sama ne vem zakaj».

Predrdravši na vrtu mimo mnogih letovišč, marmornatih vodnjakov, vodopadov in prižastih kletk s ptiči, dospeli so na široko cesto med pomerančna drevesa, na katerih so med temnozelenimi listi in belim duhtečim cvetjem gledale na dan zrele pomeranče kakor zlata jabolka. Ikonija ni vedela, komu se ima poprej načuditi, ali tem drevesom z zlatim plodom in cvetjem ob enem, ali velikim pisanim ptičem z zakrivljenimi, širokimi kljuni, kateri so stali vsikdar med dvema pomerančnima drevesoma na srebrnih preprogah. Še bolj pa se je začudila, zagledavši Tutudžopašo; komaj je požvenkljal s kraguljčki, takoj je vsak ptič sklonil glavo k tlom ter z vriskajočim, toda popolnoma razumljivim glasom, spregovoril nekoliko besed, od katerih je Ikonija razumela le toliko, da so turške.

Ko so dospeli pred krasno izrezljana vrata glavnega gradú, čegar zidovje je bilo nenavadno lepó izdelano iz belega in rdečega mramorja, z okni, izdelanimi z zlatimi mrežami, obrnil se je Kizlar-aga k ostalemu spremstvu ter le mahnil z roko. Beli evnuhi, vrtnarji, dà, celó sam Kapu-aga so takoj skupno stopili nazaj.

Husejin se približa k Ikoniji ter ji reče: «Pojdi le s Šeker-Kaduno za Kizlar-ago in ne boj se», na kar se je tudi sam nekam zgubil, takó, da so samó Kizlar-aga, šest njegovih zamorcev, Ikonija pa Šeker-Kaduna ostali pred vrati.

Kizlar-aga je potrkal s srebrnim prstanom ob vrata, ki so se odprla na stežaj. Za vratmi na obeh straneh sta stala dva leva iz črnega, oglajenega mramorja, nekoliko dalje na hodniku pa so stale vrste zamorcev, kojih so nekateri držali srebrne sekire, drugi pa gole sablje. Strah je bilo pogledati jih in težavno je bilo reči, kdo je najgrši. «Bog čuvaj vsakega, da bi jih niti v snú ne videl», reče Ikonija sama sebi, korakajé počasi, toda brez strahú za Kizlar-ago. «Morda niti peklenska straža ne more biti črnejša in strašnejša!»

Čez kratko je sledil drugi prizor.

Po širokih mramornatih stopnjicah so dospeli kvišku v prostoren in dolg hodnik, v čegar tlak so bile vdelane zvezde iz rdečega in zelenega mramorja, čegar zidovje je bilo prepreženo z bogatimi perzijskimi preprogami. Na obeh straneh hodnika je stalo v vrsti petdeset mladih in zalih deklet. Lasje, ki so jim segali preko hrbta do pasú, so bili spleteni v stotine tankih kitic. Hlačice so imele iz raznobarvne svile — žolte, rdeče, zelene in bele, okrog pasú svilnate pasove, ukusno izšivane z zlatimi in srebrnimi cvetlicami. Njih jopice so bile narejene bodisi iz rdečega ali zelenega žameta in bogato izšivane z zlatom ter

z zlatimi gumbi tesno pripete h krasnemu telesu; — na prsih pa so bile odprte, da je bilo lahko videti tanko, svilnato pajčevino, pokrivajočo dekličja nedra. Med dvema deklicama je stala osmooglata mizica z biserji, in na njej šopki hijacintov ali klinčkov.

Veselje je bilo pogledati na ti dve vrsti zalih deklet v raznobarvnatih, svilnatih oblačilih, s katerimi sta se junak-hijacint in vitez-klinček pulila med seboj za poglede dekličjih oces.

Kizlar-aga je peljal Ikonijo skozi nekoliko sob, krasno ozalšanih, na to pa jo je popustil s Šeker-Kaduno v jedni njih, v kateri je bilo mnogo drago-cenih naslonjačev. Trenutek pozneje je stopila v sobo Džehaja-Kaduna ter spregovorila nekoliko besed s Šeker-Kaduno, ki je dejala Ikoniji, da jo mora pustiti samo v tej sobi, da tukaj počaka vezirja, ki v kratkem pride.

Komaj sta gospi odšli skozi vrata, odpré Kizlar-aga nizka vratica na drugi strani ter spusti mladega vezirja v sobo. Ikonija, stoječa pri naslonjaču, je kakor okamela zrla uprto v vezirja, ki je bil videti razburjen in bled, — in se po tretjem koraku ustavil ter nemo in zvedavo gledal Ikonijo, kakor ta njega. Na to se je približal k njej, prijel jo za roko ter rekel ji srbski: «Sedni».

In ona je sedla, ne spregovorivši ni besedice; je imela pogled, neprestano uprt v njegove oči. Vezir

pa izvleče izza nedrij odtržek rokava ter, pokazavši ga ji, vpraša s tihim glasom: «Li poznaš to?»

Ikonija, pogledavši ta košček perila, pa zopet vezirja naravnost v obličje, odvrne s tresočim se glasom: «Poznam svoj rokav. — Poznam tudi tebe. — Ti si . . .»

On jo prime za roko, poljubi jo in popraša: «Kakó si me spoznala?»

«Ko sem te videla dopoludne s cesarjem, začela sem si domišljevati, — sedaj pa sem te spoznala po očeh tvojega očeta in po vtripanju svojega srcá» — in Ikonija se spusti v jok.

Vezir jo je božal po roki in pustil, da se je izjokala, na kar popraša potihoma: «Čemú jočeš?»

«Jočem in sama ne vém zakaj!», odvrne Ikonija glasno zaihtevši. «Jočem radi sreče, da te vidim, in zopet radi žalosti, da te živega najdem kot cesarskega vezirja».

«Kaj, mari je to nesreča, biti cesarski vezir?», vpraša jo vezir, lahno se nasmehnivši.

«Vém, da nisi mogel postati cesarski vezir, predno nisi prestopil na turško vero. Moja sreča ni popolna: našla sem sicer sina, katerega so mi janičarji odnesli, toda turška vera mi ga je vzela, da je napravila iz njega cesarskega vezirja. Cesar ima vse polno vezirjev, jaz pa samó jedinega sina!»

«Niti moja vera, niti moje vezirstvo», reče s tresočim se glasom Rizvan, «ni bilo zmožno, odvrniti

moje srcé od tebe. Imam le jedno mater. A ti in jaz in mi vsi, ki se uklanjamo, in vi, ki delate križ, imamo jedinega istega Bogá. Ne jokaj! Ne greši pred Bogom! Sešla sva se danes vsled njegove volje (bôdi mu hvala!), da se več ne ločiva. Pojdi, popeljem te, da vidiš mlado sultanovo hčer, svojo sinaho!»

In vezir je prejel mater za rokó in jo odpeljal, kakor dete, skozi ona vratica v harem.

* * *

V prostranem vrtu Adenistana je bilo nekoliko letovišč in malih gradičev, a najlepši je bil óni, ki je bil postavljen prav tikoma poleg obrežja, ne predaleč od glavnega gradú in vezirjevega harema. Imenoval se je „Sedefli-školjka“, t. j. Bisernica. Njegova spodnja stavba je bila iz belega mramorja, gorenja pa iz stekla in iz izrezane cedrovine z Libanona. Tù pa tam je bila lesenina pokrita s koralami in biserji, spremi-njajočimi na solncu svoje barve z mlečne na temno in s temne na ognjeno-rdečo. Od tega je gradič tudi dobil imé. Postavil ga je Mahmud-paša ter zapiral vanj biser, kateri mu je daroval sultan s svojo najmlajšo hčerko vred.

Med gradom in velikim vrtom je stal dolg dre-vored temno-zelenih cipres; okrog poslopja pa so rastle stare lipe, zakrivajoče ga z duhtečim hladom in z mehkim zavojem svojih zelenih listov s srebrnimi robovi. Kakih dve sto korakov od njega se je raz-

tezal zid iz rdečega mramorja, ob kateri so tiho pljuskali morski valovi, ko jih je solnce zazibalo, pa zopet se besno zaganjali vanj, ko se je morje ob času burje borilo z vetrovi. Med tem obzidjem in gradom so se vile z drobnim in leskečim se peskom posipane stezice s širokimi cvetličjimi ogoni, obsajenimi v spomladi gosto s tulipani, hijacinti in lilijami, po leti pa z vrtnicami in klinčki. Veselje jo bilo pogledati iz vrtnice po prižastih in duhtečih cvetličjih preprogah k okvirju iz rdečega mramorja in preko tega po modremorskem zrcalu, nad katerim so preletavale gibčno-krilaste bele divje race in po katerem so jadrale v daljavi trgovske in cesarske ladije kot nekake velikanske gosi z razprostrtimi krili. Pa tudi hišica sama se je lesketala kakor vrt raznobarnih tulipanov. Na podu so ležale perzijske preproge s prekrasnim vezenjem svetlih in temnih barv; na treh straneh ob zidu so stale nizke klopi, prevlečene s suknom kostanjeve barve ter pokrite semtertje s preprogami iz Buhare in z zavoji iz Indije. Na stenah nad naslonjači so bile dolge, toda ozke vajšnice iz rdečega in zelenega žameta, z zlatom obšivane; okrog preprog na tleh se je raztezal širok prôd, na katerem so italijanski umetniki naslikali z živimi barvami pave, sprehajajoče se ponosno po cvetočem polju, ter jelene, skakajoče v zelenem mladem gozdu; od preprog pa so visele franže, kar je bilo videti takó, kakor bi se bilo nekje raztopilo zlato, mehki biserji in modri safirji

ter se curki od tega raztoka, tekoči navzdol, strdili poprej, nego so se zlate, biserne in safirjeve kapljice odtrgale od celote.

To malo, krasno letovišče je dal vezir svoji materi Ikoniji za stanovanje. Za postrežbo po noči in po dnevu dodal ji je dve ženski iz svojega harema, da sta bili neprestano pri njej: jedno Grkinjo iz Soluna in drugo Albanko iz Skadra. Obe sta govorili srbski, sicer slabo, toda vendar srbski. Koliko nežnih ujetih žensk in gibčnih dvanajstletnih otrok bilo je v dolnjih grajskih sobanah, tega Ikonija sama ni vedela.

Grkinji je bilo prav za prav ime Agapija, v haremu pa so jo kot sužnjo imenovali Nurisaba, kar pomenja Zorka; Albanski je bilo ime Petrija, v haremu pa so ji dali ime Džulbahar ali „pomladna roža“. — Obé sta bili mladi, bistri, gibčni, razumni; prizadevali ste si uganiti že naprej, s čem naj postrežefi svoji zapovednici Ikoniji.

Prvega dné sta se ji približali s priklonjeno glavo in pobešenima rokama k zaponkam zastora, hoteči ji poljubovati pri vsaki besedi robove njene obleke ali poljubovati z ustnicami tlak pod njenimi nogami. — Tretjega dné pa Ikonija ni mogla več prenesti te gosposke navade, — in poklicala je obé k sebi ter jima rekla:

«Deklini moji, za Boga, ne mučita me takó dalje! Imam vaju obé rada, ker vidim, da sta dobri duši, toda vajina služba mi ni všeč. Bolí me tukaj

(in Ikonija si je dela roko na srcé), ko vidim vajino sužnjištvo. Olajšalo bi se mi, ko bi bili po Bogu moji hčerki; govorita torej z menoj, kakor bi govorili s svojo materjo. Pridita, da vaju poljubim kot svoja otroka!»

Obé mladi ženski sta jo gledali z izbuljenimi očmi, kakor okameneli. Še le, ko ju je poljubila Ikonija, pristopivši najpoprej k Agapiji, na to pa k Petriji, sta se obé glasno razjokali. Agapija, naslonivši se ji na prsi, je kar koprnela od joka, a Petrija, klečeča na preprogi, je pokrivala njeno roko s poljubi in solzami.

Ikoniji so stopile solzé v oči; od tega trenutka bilo ji je dokaj lažje pri srcu.

«Nisem hotela vaju razžalostiti, moji dragi», reče Ikonija, domišljajoča si, da je ona zakrivila njiju solze.

«Dovolite, da se izjokavi», odvrne Agapija; «od onega trenutka, kar sva nesrečnici zgubili svojo mater, ni še nihče takó govoril z nama, kakor vi danes. Najino srcé je že davno okamenelo, in naposled, koliko se ceni srcé revne sužnje? Danes pa je vaša dobrotá razgrela led okrog najinega srcá ter ga spremenila v solzé, ker sve razvideli, da še imavi srcé».

Tega večera sta obé mladi ženski pravili Ikoniji vso svojo preteklost in ona zopet njima, kakó so ji nasilno vzeli sina in kakó je živela v svoji domovini.

Ikonija je v „Bisernici“ na Bosporu rano legala in zgodaj vstajala. Večkrat po cele noči ni mogla zaspati. Takrat ji je Agapija pripovedovala, kaj vse

je videla v Jeruzalemu, kjer je bila kot dvanajstletna deklica s svojo materjo, kaj je videla v Kajiru, kamor so jo roparji pripeljali na prodaj, ko so jo po vrnitvi iz Jeruzalema na poti ujeli. Agajino pripovedovanje o Jeruzalemu, o grobu Kristusovem, o čudovitih slikah, pred katerimi svetilnice nikdar ne ugasnejo, je posebno zanimalo Ikonijo. Petrija pa je znala pripovedovati pravljico „O štirideseterih vezirjih“, katero se je bila v haremu naučila, ter marsikatero smešnico o Nasradin-hodžu. Ikonija se je na to prisrčno nasmejala, govoreča Agapiji: «Sedaj po tej veseli Džubusari (takó je jela klicati Džulbacharo) pa nam še ti povej kaj o starcu v Jeruzalemu, ki je zaspal ter se prebudil zopet še le čez osemdeset let».

* * *

Rizvan-beg je storil vse, kar je bilo mogoče, samó da bi njegova mati bila zadovoljna. Vsakega ponedeljka je prihajal k njej, da posedi tú nekoliko v prekrasnem bisernem letovišču. Vsakega petka na večer je mlada sultanova hči poslala svojo Džehaja-Kaduno z dvema drugima ženskama v spremstvu deveterih sužnjic ter belih in črnih evnuhov, da so jo iz njenega letovišča spremili v harem. Ikonija je vsikdar vzela seboj svoji tovarišici. Ko je hodila v takem sprevodu po vrtu, se je Ikonija sama sebi smejala ter rekla: «Bog, Bog, kaj bi rekli naši kmetje, ko bi me od nekod gledali, opazivši to čudo in moje spremstvo?»

Zares, poznam je, poprej bi se smejali nego bi se čudili. Sama sebi se moram čuditi».

V haremu jih je pozdravilo mnogo sužnjic, jedna zalša od druge, priklanjajoče se pred njimi do tál, marsikatera se je pripognila k tlom, da je poljubila tlak pod njenimi čevlji. Džehaja - Kaduna in še jedna dvorska gospa sta jo prijeli pod pazduho in jo peljali v veliko sobano, kjer jim je mlada vezirjeva žena prišla za pol poti naproti, pritisnila njeno roko na svoje srcé, prijela jo pod pazduho ter jo posadila poleg sebe na naslonjač. Potem sta prinesli dve sužnji veliko srebrno ploščo, položili jo na osmooglato dragoceno mizico pred vezirjevo ženo in Ikonijo ter razstavili po njej plave skledice iz kitajskega porcelana z velikimi pozlačenimi vrčki z mlekom „sutlijašem“, „akadajifo“, z belo in rdečo alvo in vsakovrstnimi drugimi turškimi sladčicami. Jedna velika, vitka, mlada deklica, s črnimi lasmi in očmi, belega čela in rdečega lica, vsa oblečena v rdečo svilo in žamet, z rdečo rožo v laséh, je stala nepremično na desni strani preproge pred naslonjačem in mizico iz čistega srebra, na kateri je stal kristalnat vrč z rdečim šerbetom (turška pijača); na levi strani pa je stala poleg srebrne mizice z vrčem, napolnjenim z žoltim šerbetom, druga visoka, vitka, mlada deklica — z bledožolto rožo v laséh — modrih očij, kakor mleko belega lica, oblečena v bledožolto svilo.

Ko se ni vezirjevka niti Ikonija nista hoteli ničesar več dotakniti, priteklo so štiri sužnje, dvignile mizico ter jo odnesle. Mlada vezirjevka je plosnila z dlanmi. Na to znamenje sta dva orjaška zamorca razgrnila zagrinjalo na koncu dvorane in spustila notri Kizlar - ago z dvanajsterimi črnimi evnuhi, za njimi je šlo dvanajst mladeničev, dvanajst deklet, pa Džehaja - Kaduna s svojimi štirimi pomočnicami; za njimi dvanajst zamorcev, dvanajst belih žensk, za njimi zopet štirindvajset mladih deklet od petnajstih do dvajsetih let, vsi bogato oblečeni in nakiteni v obleki iz raznih barv in različnega kroja. Vsi so korakali mimo mlade vezirjevke; Ikonija je strahom, roké v krilu, ogledovala prišlece. Dvorne gospé so se razstavile v skupinah ob zidu, evnuhi pa spodaj na koncu dvorane. Dve sužnji sta prinesli srebrno in zlato kadilnico, deli vanjo kadila in raznih indijskih dišav, na kar sta pokadili najpoprej mlado vezirjevo ženo, potem Ikonijo in ostalo gospôdo. Drugi dve sta prinesli v srebrnih vrčkah duhtečo vodo iz rož ter, namočivši va-njo kitico iz rdečih klinčkov, pokropili ž njo preproge in zavese na zidu.

Še le sedaj je nastala prava zabava, petje, ples in predstava čarodejnika.

Najživejše se je spominjala Ikonija prvega večera ter je dolgo o njem pripovedovala.

Na povelje vezirjevke spustil je Kizlar - aga v dvorano velikega, koščenega derviša, črne kože in z

dolgo, črno brado. Ta, razprostrši svoje ponošene preproge, je spregovoril nekoliko besed, na kar se je začel z bičem, v kateri je bilo zasajenih veliko žrebljev, bíti po glavi, z dolgim toda ozkim nožem prebadati si mišice na rokah ter z veliko iglo zbadati si usta. Vezirjevka se je zgrozila in mahnila z rokó. Na to je derviš vzel iz žepa vrhnje obleke umazano škrinjico, odprl jo ter izvlekel iz nje — gada, katerega je presekal na dvoje, vsako polovico zopet na dvoje in takó naprej, da je čez kratko časa jela plaziti po preprogi velika množica gadov. Vezirjevka je obledela in dekleta so prestrašena zakričala. Kizlar - aga je rekel nekaj osornih besed dervišu in ta je vrgel svojo visoko in koničasto kučmo iz sivega sukna na tla, — na kar so gadje hiteli drug za drugim, da se skrijejo v njej kakor v gnezdú.

Vezirjevka je vprašala po Agapiji Ikonijo, če se nemara ni prestrašila?

«Ne», odvrne Ikonija. «A čemu bi se tudi? Oj, kake gade sem videla tam v naših gorah, pa nisem se jih bala! Videti tam óne gade, to je nekaj, — toda té — to je le šala!»

Med tem je derviš s težavo in trdom dvigal kviško svojo kučmo polno gadov, kakor bi vsak od njih bil iz svinca, potresal jih nekolikokrat semtertje, momljaje pri tem neke nerazumljive besede in — iz kučme je zletel golob za golobom, noseč v kljunu vejico, da je v kratkem celo krdelo golobov obleto-

valo zlati strop, da jih je bilo veselje videti. Jeden je priletel na naslonjač med vezirjevko in Ikonijo, spustivši pred nju svojo vejico. Vezirjevka se je pripognila, hoteča jo pobrati, toda Ikonija jo je urno prijela za roko ter zakričala: «Nikarte, cesarska hči, v teh derviševih čúdežih ni nič dobrega!»

Vezirjevka se je presrčno nasmejala, ko ji je Agapija pojasnila, kaj je rekla Ikonija. — Med tem je derviš zažvižgal in golob za golobom mu je zletel na ramena, a on je drugega za drugim vjel ter ga požrl kakor nekako slaščico. Ko že ni bilo več nobenega, pa je pred očmi vseh jel drviš lezti skupaj, ob enem pa rasti na širokost, da je bil naposled bolj širok nego dolg — na to pa se je obrnil ter kot trebušnat pritlikovec odšel iz dvorane in vlekel za seboj svoje preproge. Vezirjevka in dekleta so se jela glasno smejati, samó Ikonija, vsa prestrašena, se ni smejala.

Med tem je vstopilo štirinajst mladih deklet: sedem izmed teh je imelo v rokah gosli, citre, tambure in bobenčke, drugih sedem pa so bile pevke. Svirale in prepevale so takó, da jih je bilo veselje slišati. Mlada vezirjeva žena je razumela perzijski jezik ter bila vsa navdušena. Pele so neko perzijsko pesem, kakó je roža tarnala za slavčkom, kateremu je po preobilnem petju počilo srcé. — Ko je bila pesem končana, zaklicala je vezirjevka dvakrat: «Aferim! Aferim!», in vsa dekleta so ponovila za njo: «Aferim!» Na njen poklon sta dve deklici, priskočivši k pevkinjam in

sviralkam, nudili jim v srebrnih vrčkah sladek in duhteč šerbet. Ikonija, pozorno poslušaje petje, je otožno in zamišljeno gledala mlade pevke. Vezirjevka ji je nekaj rekla, toda ona, dasi je Agapija vse pretolmačila, tega ni slišala. Še le, ko se je vezirjevka lahno dotaknila ter Agapija ponovila one besede, je vprašala: «Kaj praviš?» kakor bi se bila sprebudila iz spanja.

«Vezirjevka vas vpraša, je-li bila lepa ta pesem?»

«Jako lepa», odvrne Ikonija, «zelo lepa! Privabila mi je pred oči mojo mladost in óne srečne čase, ko smo prepevali v cerkvi pri sv. Ivanu. Moj Bog, ko se spomnim, kakó so enkrat prišli k nam iz Peči menihi in dijaki ter prepevali — — — saj, počakaj le nekoliko». — — Ikonija, pripognivši se, se je zamislila ter pritisnila si prst na čelo, kakor bi si hotela privabiti iz možgan ta spomin; — na to, zravnavši se zopet kviško, je dejala: Dà, sedaj se spominjam. — Dijaki so prepevali o novem Jeruzalemu — a mi vsi, mlada dekleta in žene, bili smo rmeni kakor vosek. Dijaki in menihi so prepevali vedno z močnejšim glasom in mi reveži smo jokali. Ej, moj Bóg, to je bilo petje, ki bi mrtvega sprebudilo k življenju. — Ne pravim tega za to, češ, da to petje ni bilo krasno, toda ko bi bila vezirjevka slišala óno petje! Oh! Oh!», končala je Ikonija, gugajoča se tiho na desno in na levo, kakor bi obžalovala, da je vse to bilo in — minilo.

V dvorano sta stopili dve mladi, visoki, vitki brzonogi Misirki z golimi rokami in nedri, prepasani

okrog pasú z zastorom iz srebrne tkanine, s srebrnimi naramniki okrog okroglih rok in nog, s srebrnimi uhani v ušesih, z velikimi črnimi zenicami v velikih očesih, s svilnatimi trepalnicami in dolgimi, visoko se uspe-
njajočimi obrvi.

Zadonele so citre in tambure, zaropotali potihoma bobenčki, in obé gibčni in urni Misirki sta poskočili, kakor dva svilnata, z zlatim prahom posuta metulja.

Ni bilo lahko razločiti, ali tamburice vzdihajo po čaru krasnega dekličjega plesa, ali se vrtita dekllici po glasu srebrnih strun. Razkošje godbe in plesa se je zlilo v jeden šerbet, s katerim nova žeja gasí staro žejo, da bi je nikdar ne pogasila.

Godba je prenehala, kakor bi nakrat popokale vse strune, in obé plesalki sta kakor okameneli obstali v plesu na prstih. Vezirjevka je zopet zaklicala s svojim srebrnim glasom: «Aferim!» — in priskočivši dekllici sta nudili plesalkama šerbet.

Vezirjevka je zopet vprašala Ikonijo, kakó ji je všeč ples deklic iz Misirja.

«Ej, cesarska hči», odvrne Ikonija, «zares ne vém, kaj naj rečem na to. Vidim, da je to umetnost in izurjenost, toda tega bi pri nas ne smatrali za ples. Pri nas je razveseljevanje in žalovanje vedno kakor molitev. Plesa pa si ne morem predstaviti drugače, nego če se pleše „kolo“ na desno in levo okrog godcev. Ko se sprimejo sto fantov in deklet ter jamajo plesati, zdi se, da pleše le jeden sam mladenič

in jedna sama deklica. Ne veš zares, kaj ti je bolj všeč, ali ta sramožljiva deklica, ali sramožljivi mladenci v „kolu“. A sramožljivost in skromnost je potrebna vsaki deklici, kakor barva in vonjava cvetlici. Na mojo vero, brez tega bi se pri nas ne moglo plesati».

Vezirjevka ni razumela, na kaj méri Ikonija, a Ikonija ni mogla razumljivejše povedati, kar je mislila. Vezirjevka je mislila, da ta nedoločen razgovor kaže utrujenost vezirjeve matere; zató je vstala, poslovila se z Ikonijo in zapovedala, da odpeljejo Ikonijo v njeno letovišče takó, kakor so jo bili pripeljali. — To se je tudi zgodilo. Sto deklet s svetilnicami je šlo pred njenim sprevedom in na njeni strani.

Okolo polnoči je zaklicala Ikonija s postelje:

«Dekleti, ali spita?»

«Potrebuješ naju?», vprašali sta obé njeni postrežnici, skočivši iz postelje.

«Ne morem zatisniti očes. Oni večerni deklici mi plešeta pred očmi. Vedno se mi zdi, da se vračam k cerkvi, da bi čula prepevati naše dijake; tú pa prihité zamorci (bodi Bog ž njimi!), ki me vleko vén gledat derviša in njegove gade. To priložnost porabim za beg — a tú zopet dve ciganki skačeta pred menoj. Agapija, če nisi trudna, pripoveduj mi nekaj o svetem mestu Jeruzalemu».

Agapija je vstala, umila se, napila se vodé, sedla k postelji Ikonije ter začela pripovedovati. Pripovedovala je takó dolgo, da je vezirjeva mati zaspala.

VI.

Poslednje dve solzi.

Rizvan-beg je učinil vse, kar mu je bilo pri veliki moči in bogastvu mogoče, da skaže svoji materi kot dober sin svoje veliko spoštovanje do nje. Toda ni trajalo dolgo in že se je prepričal, da njegova mati ni srečna, niti zadovoljna. Ni se sicer pritoževala nikomur, toda od dné do dné je postajala bolj žalostna. Gledaje iz svojega gradu po morju, je tužno kimala z glavo, pri čemur so se ji izvijali iz prs težki vzdihljaji.

«Mati, ti si žalostna in otožna!», reče ji nekega dne Rizvan. «Ali te je morda kdo razžalil v moji hiši? Hočeš li nečesa, koprneš mari po nečem? — Mi tega tú ne vemo, dokler nam ne poveš sama».

«Hvala, cesarski vezir», odvrnila je Ikonija, ki ni mogla nikdar imenovati vezirja in zeta turškega cesarja za svojega sina. «Hvala, cesarski vezir, imam vsega dovolj v tvojem gradu in morda niti to ni prav, da mi ti in tvoji ljudje skazujete toliko dobrot, da se šestokrat ne morem ubraniti solz. Nočem pa ti skrivati, da sem žalostna; zdi se mi, da se moje srcé začčenja spreminjati v kamen, moje grlo pa v piščalko iz gorskega, suhega drevesa, da že ne morem več niti vzdihati, niti požirati solz».

Rizvan se je plosnil po čelu in ji odgovoril žalostno: «Gorjé mi! Reci vendar, mati, česa pogrešaš?»

«Bojim se, da bi trajalo predolgo, predno ti vse povem. Konečno bi tudi ne bilo lepó, da bi ti nekaj razodela, kar bi te bolelo; vidim namreč, da ima tvoje srcé sočutje z menoj. — Ni treba, da bi te bolelo in da bi imel kaj obžalovati. Ti mi skazuješ toliko dobrot, da morda še noben sin, prišedši do veljave v cesarstvu, ni učinil več za svojo revno mater — Zares, ni potreba, da bi te bolelo srcé; vsa moja žalost izvira le iz bedastega razuma stare in priproste ženske».

Toda Rizvan jo je silil, češ, naj mu pove vse, kar jo muči.

»Prav, torej povem ti vse».

«Prva in glavna reč je, da se mi zdi, da to ni mogoče, da bi tebi in cesarski rodbini ne delala napotja. Ti cesarski dvori, ti cesarski vrtovi, — vse to se dobro poda cesarjevi hčerki in cesarskemu vezirju, — toda kaj hoče sredi vsega tega priprosta in stara srbska kmetica? Kakor muha, ki pade v skledo mleka, takó se počutim jaz sredi tega izobilja. Utopim se v njem. Pregrešila bi se, ako ne bi rekla, da tvoja žena je dobra duša, ki skazuje pravo cesarsko plemenitost meni revni kmetici, pa tudi ti si mi dober, kakor krasen dan, čeprav si vezir turškega cesarja».

Rizvan-beg se zasmije.

«Odpusti mi, ako pravim nekaj, kar ni prav. Stara sem, zares, leta so tukaj. Vi ste do mene dobri, predobri. Toda, kadarkoli grem mimo teh vaših ptičev

s kratkimi in zakrivljenimi kljuni, z zelenim, zlatim in modrim perjem, o katerih sta mi deklici pravili, da govoré turški in arabski, vidim, kakó me uprto, strogo gledajo in nekako modro majajo z glavami. Nekateri zakričé zlobno nad menoj, drugi zopet zažlobudrajo nekaj nerazumljivega, in odvrnejo se jezno od mene, kakor bi me ne hoteli niti videti. A jaz si pravim sama sebi: Moj Bog, mogoče, da oni žlobudrajo po arabski: „Kaj pa hoče tukaj ta kmetica? Za - njo ni tukaj prostora!“ —

Rizvan se zasmije glasno iz polnega grla.

«Lahko se mi smeješ, cesarski vezir. Še bolj pa se boš smejal temu, kar ti sedaj povem. Sprehajala sem se nekoliko po vrtu, posedela nekoliko pod veliko, staro lipo. Komaj sem se vsedla, še sem začula čuden šum. Šepetalo je listje, šepetalo in šepetalo, pa tudi na drugi strani se ozve še močnejši šum. Obrnivši se, vidim za seboj velik stari hrast. — Pa sem dejala sama sebi: Moj Bog, tudi ta gorska drevesa se znajo pogovarjati med seboj!

Poslušala sem in poslušala. — Ne, ne more biti drugače nego da govoré. A kaj bi mogla govoriti drugega, nego to: Kaj hoče tukaj ta kmetica? — Na to se mi je zdelo, da je hrast zašepetal lipi: Počakaj, ti duhteča sestra, da prileti kralj vranov na moje veje, pa ga poprosim, naj pošlje svoje vrane k Ležimiru, naj zakrokajo drevesom in kamenju, kakó se Ikonija tukaj v nekrščanski zemlji dolgočasi in

sramuje. — Na to mu je lipa tiho zašepetala: Ko prileté jutri čebele na moj cvet, poprosim njih kraljico, naj pošlje nekaj svojih delavk k Ležimiru, da tam po livadah raznesejo s cvetlice na cvetlico, z lista na list novico, da Ikonija tukaj liže med v svilnatem plašču, sprehaja se po travi ter z zlatimi brezpetniki tepta cvetlice — a svoje zapuščene vasi se več ne spominja».

«Vidim», reče Rizvan, «da koprniš po svojem rojstnem kraju».

«Sama ne morem reči, ali koprnim po rojstnem kraju, ali je to nekaj drugega, kar me muči. Stara sem, vsaki hip, ne da bi se tega nadejala, more se me dotakniti nadangel s svojima krilama, da mu oddam dušo, — pa strah in žalost prevzemata mojo dušo, ko pomislim, da bodo moje kosti strohnele v tej zemlji, daleč proč od naših grobov. Ti si dober, ti bi točil solzé, toda kje bi se našel duhovnik, ki bi pokadil in poškopil moj grob ter pomolil na njem za mojo dušo? Pokopljejo me tukaj kot neznano in nekrščeno dušo, tam na onem svetu se zgubim ter zablodim med tujce in moji me bodo zastonj iskali in pričakovali. — O, Mati Božja, usmili se me in ohrani me pred tem!»

Rizvan se razžalosti in zamisli. Po daljšem molčanju začne:

«Davno sem že hrepenel, najti te, imeti te pri sebi ter skrbeti zá-te, da bi vsaj svojo starost mirno in brez skrbi preživela pri meni. Ako si pa misliš, da boš srečnejša med svojimi ljudmi, prav, postavim

ti ondi grad, napolnim ga z vsem, kar boš potrebovala, ter naročim, da naj se ti od mojih dohodkov izplačuje toliko, kolikor boš potrebovala za življenje kot vezirjeva mati».

«Ni treba toliko žrtvovati», seže mu v besedo Ikonija; «res si cesarski vezir, pa tudi tvoje blagajnice imajo dno».

«Naj zgubim deset tisoč cekinov», dejal je odločno in vneto Rizvan, «naj zgubim dvajset tisoč cekinov, samó da bi mogel kupiti ti srečo v tvoji starosti, samó da bi v njej pozabila na žalost svoje mladosti — pa še nisem potrosil mnogo».

«Deset tisoč, dvajset tisoč cekinov! Ali govoriš resnico, cesarski vezir?», reče strmeča Ikonija.

«Resnica, ne šalim se», odvrne mirno in resno Rizvan.

«Ej, počakaj nekoliko», reče Ikonija vsa navdušena. Pogledavši k morju, pomolči nekoliko, na to pa se prekriža ter reče: «O Mati Božja, božja Porodnica! Pomagaj mi sedaj!» Na to, obrnivši se k vezirju, reče: «Kaj naj bi počela z gradom? Še nekoliko let, in moje stanovanje bo nekoliko čevljev črne zemlje, pokrite s travo. Toda, ako si moj sin in če hočeš svoji materi vsaj v starosti odvaliti težak kamen od srcá, ter z duše pregnati črni mrak, pa pridobi od cesarja ferman, da sme revna raja na razvalinah pri sv. Ivanu postaviti si cerkvico. To bo za tvoje zdravje, za mojo in tvojo dušo».

Rizvan je udaril z roko ob koleno, poskočil na noge in, približavši se k materi, prejel jo za obe roki ter dejal razvneto :

«Čemú me, mati, nisi poprej tega spomnila? Pa tudi sedaj je to še prav prišlo. Izprosim od vladarja ferman, dam denarja na stavbo cerkve, za nakup zemljišča in vinogradov; dam privedi menihe, da posveté cerkev ter služijo v njej svete maše pod tvojim patronatom na slavo Boga, ki je jedini Bog mosleminov in džavrov».

«Hvala tebi, Bog! Zdaj sem našla svojega sina!», zajokala je Ikonija in sedaj prvič objela cesarskega vezirja kot — svojega sina.

* * *

Vezir je kupil od prokupleškega Osmana-age Ležimir in bližnje vasi, napravil iz njih jedno okrožje ter jo dal svojemu staremu prijatelju Husejin-agi, ki je dal vezirju svojo možko besedo, da bo s svojo sabljo in glavo čuval, da nihče od besnih Turkov in Albancev ne bo oviral stavbo cerkve in gradú okrog nje, da jo bo branil do smrti pred vsakim napadom. Vezir mu je dal diplomu, v kateri ga cesar priznava za Timar-ago iz Ležimira, a drugo Ikoniji, v kateri ji dovoljuje stavbo cerkve sv. Ivana.

Celi dve leti je trajalo, predno je bila stavba cerkve dokončana in cerkev znotraj naslikana. Vezir je poslal svoji materi mojstre in slikarje iz Soluna,

ki so delali na sveti atonski gori in kateri so zatrjevali ljudem in Ikoniji, da so tú naslikali podobe prav takó, kakor v cesarski slikarski dvorani v Hilendarju.

Dasi je Husejin-aga plačeval vse mojstre iz vezirjeve blagajnice, ponudila se je vendar Ikonija z vaščani, da hočejo iz ljubavi donašati in dovažati les in kamenje na stavbo cerkve. Vsako soboto je prišla tudi ona in ostale ženske iz vasi delavcem v skledah jedil, sira, kajmaka in vina. Ikonija je skoro vsakega dné hodila k stavbi, da bi se radovala, kakó narašča zidovje kviško, kakó se sestavlja streha in kakó iz njenega središča štrli visoki stolp proti nebesom. —

Po zimi in na pomlad je nekoliko bolehal. — Bojé se, da ne bi umrla, predno zopet začuje petje v cerkvi, je v molitvi glasno prosila Bogá, naj je še ne pokliče na óni svet.

Vse je bilo že gotovo, samó na desni strani, v ženskem oddelku imel bi biti narejen napis, kakó je bila ta cerkev po prizadevanju Ikonije, matere vezirja Rizmana, zopet prenovljena. Sam vezir je zahteval, da se to zgodi. Ikonija pa je zahtevala proti volji Husejin-age, vseh mojstrov in vse vasi, da se k besedam „matere vezirja Rizmana“, dodajo še besede: „in žene hajduka Milenka. Bog mu odpusti grehe!“ — Morali so se udati ter napisati takó, kakor je ona hotela. — — —

Vaščanje so poslali poslance k patrijarhu do Peči z darovi in prošnjo, naj, ako sam ne more priti, pošlje nekoga posvetit cerkev ter naj določi tri menihi kot oskrbnike samostana in cerkve, ki bi uživali tudi dohodke vrtov in polja.

Patrijarh je določil, naj se posveti cerkev onega dne pred sv. Ivanom ter poslal dečanskega igumena Jerotija v Ležimir.

In prišel je igumen Jerotij s šesterimi menihi, prišli so duhovniki iz Toplice, Sitnice in Ibra, ljudstvo pa je prihrulo od vseh strani. Župan in starešine iz Ležimira, kakor tudi kmetje, so gologlavi pričakovali goste.

«Blagor vam in vaši Ikoniji», govorili so gostje Ležimirčanom in odrivali drug drugega v gnječi, da bi ji kot nekaki svetnici poljubili roko.

Poleg tega se je zbralo največ ljudstva okrog pohabljenca, kateri, osivel kakor ovca, lica črnega kakor oglje, se je plazil po vseh štirih okrog cerkve. Pri vseh treh vratih je obstal ter klical: «Hvalim Te, Bog, ki si s čudovito in veliko svojo milostjo postavil to cerkev, katero sem jaz razdel s svojim grehom. Hvala Tebi, Bog, hvala Tebi na veke vekov, amen!»

Bil je to nesrečni Gavran, katerega je dala Ikonija prinesiti z gore, zanj je dala napraviti malo celico v samostanu za bivališče do smrti.

Tega dne pred sv. Ivanom je posvetil cerkev dečanski igumen z mnogimi menihi in duhovniki, na kar so se takoj opravile večernice.

Veselje je bilo gledati v poletni noči na to ljudstvo, posadivše se na pokopališče okrog cerkve, kakó je molčalo in komaj dihalo, poslušaje petje menihov in duhovnikov, ki se je razlegalo v cerkvi pri čitanju dvanajsternih evangeljev. — Mnogi starci so jokali.

Ikonija se je pripravljala s strogim postom na jutrajšnjo spoved in sv. obhajilo; toda deloma razburjena, deloma pa utrujena je omedlela v klopi ženskega oddelka. Prihitevše ženske so jo odpeljale iz cerkve, škropile jo z mrzlo vodo, dale ji požirek žganjice, torej se je kmalo zopet zavedla in ostala na pokopališču, dokler obredi niso bili končani.

Ko je bilo opravilo končano, so prišli k njej gospodarji iz njene vasi z županom na čelu, pa menihi in duhovniki, da jo povprašajo po zdravju, na kar so odšli vsi v prostorno obednico, da se nekoliko okrepčajo.

«Vse me je uslišal Bog, več nego sem pričakovala na mojo molitev, toda jedna želja mi ni bila uslišana. — Mislila sem si, kakó bi bilo lepo, ko bi na ta praznik naše vasi in naše cerkve bil pri nas navzoč še stari oče Nikodij. Spomnila sem se že enkrat nanj, temu je že davno, pred Husejin-ago, on se je oglasil pri vezirju, ki je razposlal poslanca na vse strani, tudi k našemu patrijarhu na Sv. Goro, povprašal po njem, toda vse je bilo zamán. — Po onem strašnem dnevu je zginil on in vsak sled za njim».

«Znano mi je to», seže ji v besedo dečanski igumen, tudi mi smo poizvedovali po njem. — Toda

ravnokar sem se nečesa spomnil. Pred kakimi petimi leti je prišel v Dečan neki Srb iz Dalmacije, vračajoč se z božje poti iz Jeruzalema, ter nam pripovedoval, kakó se je srečal tam s starim menihom Srbom ter se ž njim dobro seznanil. Pri odhodu rekel mu je stari menih: «Prosim te, brate, ko boš potoval po srbskem kraju, sporoči vsakemu duhovniku in bratu Srbinu pozdrav od očeta Nikodija, ki je našel v Jeruzalemu srbsko cerkev sv. Save in kralja Milutina, v kateri je na kolenih prosil Bogá za srbsko revščino ter razločno čul z oltarja odmevati besede: «Ne udaj se, Srbin!»

«A jaz sem čul, da je Nikodij odšel v Jeruzalem in tam umrl!», reče neki drugi menih.

* * *

D drugega dné je Ikonija, odpravljaje se k prvi maši, pripovedovala svoji Makreni, kaj se ji je sanjalo po noči.

«Prišel je od nekod oče Nikodij, bel kakor sneg. Prime me za rokó ter reče: «Pojdi, da vidiš svojo cerkev». Potem, kakor bi bila šla okrog cerkve ter stopila vanjo. Stari menih se je priklonil, prekrížal pred podobami, obrnil se k meni ter dejal: «Krasno, krasno, prav takó, kakor v Hilendarju». In zopet me je odpeljal za rokó. Pristopivši čez potoček šla sva po stezi, dokler nisva dospela do zalega vrta. Solnce je izšlo ter polilo s svetlobo cvetlice, da ti je kar pogled jemalo. Nekoliko dalje zagledala sva cerkev.

Toda kakšno cerkev! Široka njena temeljna stavba bila je iz rdečih morskih koral, zidovje do strehe pa iz samega brušenega stekla, ki se je svetilo na solncu v vseh sedmerih barvah. Pogledam kviško ter vidim stolp iz čistega modrega, dragega kamenja, pokrit z zlatimi ploščami. Prišedši k glavnim vratam iz samega srebra, belega kakor mleko, zagledala sva pred njimi dvojne zlate stopnjice in okrog njih oviti dve veji belega in modrega bezga. Pogledavši bolje, dotaknem se ju s prstom ter spoznam, da to niso prirodne cvetlice, marveč narejene iz biserjev in dragega kamenja. «Mili Bog», rekla sem, koliko je tù bogastva in krasote! Nekaj takega nima niti turški cesar, tem manj še vezir».

«Ej, sestra moja», odvrne oče Nikodij, to cerkev je postavil srbski car Lazar za svoje Srbe. Poglej vanjo!» — Pogledam v cerkev ter vidim, kakó na prestolu, na desno od oltarja, sedi car Lazar — še sedaj ga imamo pred očmi: Velike oči, prijazen pogled, dolgi lasje, razsuti po ramenih, ter kratka, gosta, osivela brada; plašč mu je bil bel, kakor bi bil iz srebrne preje, a na njem kakor pesti veliki biserji. Na obéh stranéh «kora» so stali patrijarhi in škofje v zlati mašni opravi, gledajoči k vratom, kakor bi nekoga pričakovali. «Koga neki čakajo?», vprašam. «Čakajo na-te, da te izpovedó, reče oče Nikodij. Prestrašila sem se, srcé mi je močno vtripalo, kakor bi mi hotelo skočiti iz prsij». — —

«To je to», pojasnuje ji modra Makrena, «zvečer sve dolgo govorili o očetu Nikodiju, govorili smo o njem z igumenom, ki ga je patrijarh poslal semkaj, na to si utrujena pozno legla spat ter mislila na izpoved — in vse to se ti je zmešalo ter ustvarilo ti te krasne sanje, katere, Bog daj, kakor vse ostalo, še dobro končajo».

«Naj se zgodi, kakor je Njegova volja! Ne bojim se več smrti. Tukaj sem med svojimi, cerkev je že postavljena in posvečena» — odvrne Ikonija ter odide iz hiše, da bi se vstopila pred velika cerkvena vrata, hoteča pozdraviti igumena in duhovnike, ki so imeli priti semkaj iz samostanskega gradu, da začnejo opravljati službo božjo. Njej naproti, na drugi strani cerkvenih vrat, pa je sedel na tleh pohabljenec Gavran.

Národ, zbirajoč se okrog Ikonije, ji je klical: «Bog ti daj svoj blagoslov!» «Bog ti povrni na tem in na onem svetu!» «Nisi ti samó vezirjeva mati, marveč tudi mati revne naše vasi!» «Zgodilo se je, da si prestala vse muke, predno si doživela ta dan!» A óni, ki so stali nekoliko dalje, so ji klicali: «Stopi na gornji prag, da te vsi vidimo. Prišli smo nekateri od daleč, naj ti torej pogledamo v oči, da bomo mogli reči svojim domá: «Videli smo cerkev božjo in svetnico božjo!»

Toda Ikonija se je obotavljala stopiti na gorenji mramornati cerkveni prag, da bi jo ljudjé gledali, marveč je ostala na svojem mestu pri vratih z bledim

obličjem in objokanimi očmi. Med tem so dospeli menihi iz gradu. Sam ležimirski župan s kučmo pod pazduho šel jim je s svojimi kmeti naproti, le s težavo si je delal pot skozi goste trume národa.

Dečanski igumen v širokem rdečem plašču, z jeklenim križem na jekleni verižici okrog vratú, z velikim žezlom in črnim molekom v roki, je korakal naravnost naprej. Pri cerkvenih vratih ga je Ikonija prišla za rokó ter glasno in pokorno ga prosila blagoslova, da se je to daleč slišalo: «Sveti oče, da našnji dan je najsrečnejši mojega življenja. Bog mi je dal ućakati toliko veselje: videti v tej cerkvi službo božjo v njegovo slavo. Naši vašćanje vedó, da je preteklo več nego 26 let, kar sem živila tega pohabljenca, katerega vidite tukaj pri svojih nogah; živila sem ga, skrivala ga pred ljudmi in zverino, da ne bi poginil, toda v srcu mu še nikdar nisem odpustila. Danes pa mi je milostljivi Bog podelil toliko veselje, torej hoćem Gavranu odpustiti. Gavran, odpustim ti vse, kar mi je izžemalo solze iz očij, pripravilo mi žalost, revščino in muko; odpustim ti pred Bogom in pred ljudmi!»

«Bog ti daj svoj blagoslov! Bog daj to!», zajećal je bedni Gavran, topeć se v solzah; narod pa je klical: «Bog daj to! Bog te blagoslovi!» — in kakor vál širil se je ta klic vedno dalje in dalje. Igumen je blagoslovil z roko pohabljenca, ukazal dvema kmetoma, da naj ga odneseta v cerkev, —

toda on se ni pustil nesti. Po vseh štirih je po šestindvajsetih letih zopet prilezel v cerkev. Po vsakem tretjem koraku se je dotaknil s čelom mramornatega tlaka in klical: «Hvala Ti bodi, Gospod Bog, da pustiš grešnika v cerkev, katero si postavil iz solz dobre ženske!»

Za njim je šel igumen, vodeč za roko Ikonijo, in za njimi ostala množica. Mnoge žene, dà, tudi možjé, opazivši to redko prikazen, so glasno jokali. Ikonija je bleda korakala po cerkvi, pokorno gledaje pred sé. —

Ko so dečanski menihi odslužili sv. mašo, pristopili so ljudjé k izpovedi. Najprva je bila Ikonija in po vrsti, ko se je kateri spovedal, pristopil je k sv. obhajilu. Med tem, ko so ljudjé pristopali k sv. obhajilu, spovedoval se je v jednom kôtu cerkve črni Gavran trem menihom, ki so se bili prestrašili, ko so slišali vse, kaj in kakó je bilo. Ker mu niso smeli dati odveze, odšli so za oltar, da povedó vse Jerotiju. In prišel je sam Jerotij v mašni opravi ter rekel Gavranu:

«Po odpuščanju, ki si ga prejel od Ikonije, po blagoslovu, ki ga imam od patrijarha, po moči, ki mi jo je dal Bog, in po zares neusahljivem viru milosti, ki nam ga je odprl Jezus Kristus, dajem ti sv. odvezo».

In takoj mu je dal odvezo, a Gavran, glasno plakajoč, kakor malo dete, se je plazil k cesarskemu stolčku, kjer je prejel telo Gospodovo *). — — —

Izbrani gostje so odšli iz cerkve, da sedejo v šotoru k mizi. Na prvo mesto so posadili dečanskega igumena, duhovnike po dostojanstvu, župane sosednjih vasij ter ostale veljake. Vsi gostje, igumen in menihi

*) Opozarjamo, da tak obred spovedi in obhajila je imela pravoslavna cerkev v dobi, ko se je vršila ta povest. U r e d n.

so silili Ikonijo, naj se tudi vsede, toda ona jih je pokorno prosila, naj ji dovolijo, da njim kot svojim najredkejšim gostom, kar jih je kedaj imela v življenju, na ta veliki praznik streže; učinili so ji po volji, pustivši ji po njeni želji stati blizo pokrite mize. Bila je zeló bleda in vtrujena. Časih pa časih se je prijela najbližjega šotorovega stebra, da ni padla.

Začele so se napitnice. Vsi so vstali in dečanski igumen je začel krasno govoriti o Bogu, narodu, o bojih, cerkvah, o mukah, s katerimi Bog privablja k sebi ljudstvo, kakó se je narod, ki mu je ostal zvest, prekoračivši propast smrti, prepričal, da ga Bog pri izhodu iz nje pozdravlja v velikimi svojimi milostmi. — Vsi so bili globoko ginjeni in pokorno so napili slavi božji. Pilo se je na zdravje patrijarhov pečskega, vselenskega in vseh ostalih.

Na to se je zopet dvignil dečanski igumen ter začel tako-le:

«Moji bratje in otroci v Kristusu! Kristusa ljubeči pobožni ljudjé! Za to veliko našo radost, za to tolažbo, podeljeno nam in vsem, ki pridejo za nami, koga imamo zahvaliti? Najpoprej Gospoda Boga, ki nam je pri tej priložnosti pokazal, da nas noče pustiti poginiti, — drugič pa moramo zahvaliti to leženo, dobro in pokorno; iz njenih solz je Bog postavil to cerkev, kakor je danes zarano prav povedal veliki grešnik, a sedaj skesan spokornik, katerega je sprejel Bog v svojo milost. V imenu naše sv. cerkve, v imenu našega patrijarha, v imenu vsega duhovstva in uboge raje bôdi ji za to večna hvala! Ne najdem niti besed, — a katere najdem, obtičé mi v grlu, — torej ne morem z besedami naštet, kakó veliko dobroto je prinesla s tem svojemu narodu. Ni prižgala

samó sveče, da bi večno gorela za njeno dušo, marveč prižgala je bakljo, da ž njo prežene temo, ki gospodari revnemu srbskemu narodu. Njeno imé se bo s častjo imenovalo dotlej, dokler bo živel srbski narod. A to je tudi potrebno. — Sedaj pa, bratje, na zdravje dobrotnice te cerkve, na zdravje naše dobre, vrle matere Ikonije!»

Kakor grom dvignil se je glas ljudstva. Med tem, ko se je klic, razlegajoč se od trume do trume, zgubljal v daljavi, zapeli so menihi s sladkimi glasovi: «Mnogaja ljeta, mnogaja ljeta!»

Ikonija je dvignila desno roko proti igumenu, kakor bi ga prosila, naj bi ne govoril o njej, levo pa si je tiščala k prsim. A ko se je začel razlegati krik ljudstva in je zadonelo petje «Mnogaja ljeta», je obledela, zarmenela, pa zopet obledela; in spregovorila je še nekoliko besed, katerih nihče ni razumel, ter — padla kakor od strele zadeta na tla.

Priskočil je k njej igumen in nekoliko bližnjih gostov, priteklo so tudi žene, zbrane okrog šotora, toda večina menihov ni vedela, kaj se je zgodilo, radi tega so še dokončali svoje petje: «Mnogaja ljeta!»

Dokončavši, so vsi prestrašeni hiteli od mize k Ikoniji. —

Dve veliki solzi, ki ste se bili porodili pod dolgimi njenimi trepalnicami, sta ji tekli polagoma po bledem, toda popolnoma mirnem licu, v kotu ustnic pa se je skrival komaj opazljiv smehljaj.

S tema dvema solzama in s tem smehom poslovila se je v trenutku največje svoje slave od tega sveta — Ikonija, vezirjeva mati.



19. — „Pošasti“. Česki spisal V. Beneš - Třebizský, poslovenil Z. Ž. Trbojski.
20. 21. 22 in 23. — „Zaobljuba“. Hrvaški spisal Ferd. Becić, poslovenil Pet. Medvešek. — „Štiri dni“, ruski spisal V. M. Garšin.
24. — I. „Čarovnica“, srbski spisal Velja M. Miljković, poslovenil Ivan Sivec. II. „Tri smrti“, pripovedka grofa L. N. Tolstega, poslovenil Podravski.
25. — Narodne pripovedke v Soških planinah, zbral in napisal A. G. I.
26. — I. „Lotarijka“, hrvaški spisal Večeslav Novak. — II. „Izgubljeni sin“. Iz srbskega „Putnika“ l. 1862. — III. „Mrtvaška srajca“. Iz srbščine po F. Oberkneževiću v „Putniku“ l. 1862. — Vse tri poslovenil Simon Gregorčič ml.
27. — „Preskušnja in rešitev“ ali „Domá najbolje“, češki spisal X. Čekal, poslovenil Simon Gregorčič ml.
28. — Petdesetletnica Simona Gregorčiča. — Drugo izdanje.
29. — Narodne pripovedke v Soških planinah, zbral in napisal A. G. II.
30. — Iz spisov Pavline Pakove.
31. — Slike iz Prage, — češki spisal E. Herold, poslovenil Jos. Faganelj.
32. — I. „Ne bodimo lipov les!“. Češki spisal Fr. Pravda (Vojteh Hlinka), poslovenil Simon Pomolov. — II. „Blazni goslar“, češki spisal Josip Kajetan Tyl, poslovenil A. Petrič.
33. — „Gardist“, češki spisal Alojzij Jirásek, posl. A. Benkovič.
34. — I. „Abla“. — II. „O nepravem času“, spisala Milena Mrazović, poslovenila Minka V—ć. — III. „Iz sela“, spisal Ksaver-Šandor Gjalski, poslovenil Kosec.
35. — „Gorjupa naša kupa“, poljski spisal Lucijan Tatomir („Lubawa“), poslovenil S. Tugomil. — „Kazančiči“. Povest iz življenja Bošnjakov. Hrvatski spisal Ivan Lepušić, poslovenil Ivan Čestimir.
36. — „V gradu in pod gradom“. Češki spisala Božena Nemčeva. Poslovenil Petrovič.
37. — „Godčevska Lizika“. Pripovedka. Češki spisal Vitězslav Hálek. Posl. Anonym. — „Olga Žilinska“. Slika iz borbe Slovakov za svoj narodni obstanek. Spisal Jan Janča. Poslovenil Pohorski.
38. in 39. — „Izbrane pesmi“. Zložil Anton Funtek.
40. — „Materin blagoslov“. Igra v treh dejanjih. Spisal Anton Klodič - Sabladoski.
41. — „Posavček“. Slika iz življenja v polpretekli dobi. Spisal Anton Sušnik.
- 42-43. — I. „Smodin“. Povest, Spisal Dobrávec. — II. „Za negotovimi težnjami“. Vaška povest. Slovaški spisala Ljudmila Podjavorinská, poslovenil Anonym.
- 44-45. — Poezije. Zložil Josip Pagliaruzzi-Krilan. II.
46. — „Ikonija“, vezirjeva mati. Srbski spisal Čeda Mijatović. — Poslovenil Podravski.

Z zvezdico (*) zaznamovani snopiči so pošli.

OGLASNIK.

Cena oglasov znaša 16 kr. za vsako nonpareil-vrstico.
Večkrat po pogodbi.



Kolesarji, pozor!

Najnovejša pnevmatična kolesa z zvoncei, svetilnicami, zračnimi tlačilkami in z vsemi pripravami, prodajajo se zdaj **po znižani ceni***) pri znani in poštenu domači tvrdki:

Jakob Štrukelj v Trstu

vla Caserma št. 16 — vhod na trgu velike vojašnice — zastopstvo in zaloga svetovnoslovečih koles: „**ADLER**“, „**HUMBER**“, „**RALLEIGH**“ in koles z Dunaja. —

Jamči se za svako kolo dve leti. Omenjenih koles ni primerjati onim, katere ponujajo v časnikih dvomljive tovarne in tvrde po nizkih cenah, temveč so zelo močna, lepa, lahka in trpežna. Na zahtevanje pošlje se fotografija zaželenega kolesa. — To priložnost naj porabijo sedaj tudi oni, ki bi se radi naučili voziti. Vsakemu kolesu doda se tiskan navod, kako je je treba rabiti in v redu držati, kako se rabi orodje, in kako se vsakdo sam lahko nauči voziti v malo dneh in brez nevarnosti. — V tej zalogi prodajajo se tudi rabljena kolesa z vsemi pripravami. Vsa zgoraj omenjena kolesa prodajajo se jedino le proti gotovem plačilu. ☞ Naroke se točno izvršujejo na vse kraje. ☞ Zahtevajo naj se slovenski ilustrovani ceniki. ☞ 1, 12-1

*) Znižale so se cene kolesom radi novih in velikih pogodb s tovarnimi in tudi radi množine koles, nahajajočih se v zalogi, katera se zdaj radovoljno oddadajo po znižanih cenah.

„Goriška Tiskarna“

izdaja časopise „Soča“ gld. 4.40 kr. — „Primorec“ 80 kr. „Knjižnica za mladino“, trdo vezana po 6 pol. gld. 2.40 ali 25 kr. snopič. — „Slov. knjižnica“ gld. 1.80 ali 18 kr. snopič. — „Kažipot“ gld. 1.20, s pošto 10 kr. več. — Koledar za goriško nadškofijo za prestopno leto 1896., nad 300 strani obsegajoč, velja 40 kr., s pošto 50 kr.

Zaloga tiskovin za županstva, šole, cerkvene, poštne, sodne in druge urade. — Priporoča se za tisek računov, vabil, vspredev, posetnic v elegantnih šatuljah i. t. d.

Iščemo razprodajalcev za „Slov. knjižnico“.

Dajemo 20% popusta.

